ΕΣΤΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

1878

[ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ]

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6.—ΔΕΔΕΜ. ΦΡ. 8.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ.

ΑΘΗΝΗΣΙ
Γραφεῖον τῆς Ἑστίας Ὁδὸς Σταδίου, 6

1878

Ἀριθ. 112 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι γρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ γρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

19 Φεβρουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΟΥ

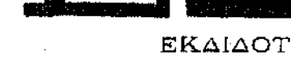

[Τὸ πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ ἀριθ. 94 τῆς Ἑστίας.]

Αἱ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 χρηματικαὶ θυσίαι τοῦ οἴκου τῶν Κουντουριωτῶν συνεπισώθησαν, κατὰ τὸν ἐπίσημον πίνακα, εἰς 2,000,000 περίπου δραχμῶν.

Η ΕΡΓΑΣΙΑ

Ἐκ τῶν τοῦ Σαμουὴλ Σμάϊλς.

Διὰ τῆς ἐργασίας πρὸ πάντων μορφοῦται ὁ ἐν τῇ πράξει χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου. Αὕτη γεννᾷ καὶ διευθύνει τὴν ὑπακοὴν, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐπιμονήν. Αὕτη δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐπιδεξιότητα καὶ εὐχέρειαν περὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του. Διὰ τῆς ἐργασίας τέλος ἀποκτᾷ τις ἐπιτηδειότητα καὶ ὀξύτητα, δύο ἀρετὰς ἀπαραιτήτους πρὸς διεξαγωγὴν τῶν τοῦ βίου ἔργων.

Ἡ ἐργασία εἶναι ὁ νόμος τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως, ἡ ἀρχὴ ἡ ὠθοῦσα πρὸς τὰ πρόσω τούς τε ἀνθρώπους καὶ τὰ ἔθνη. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἀναγκάζονται, ὅπως ζῶσι, νὰ ἐργάζωνται ἰδίαις χερσὶ, καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ὅμως ἀνάγκην τῆς χειρωνάκτου ἐργασίας ὅπως ζήσωσιν ὀφείλουσι ν' ἀσχολῶνται οὕτως ἢ ἄλλως, ἐὰν θέλωσι νὰ αἰσθάνωνται ἀληθῶς τὴν εὐφροσύνην τῆς ζωῆς.

Ἡ ἐργασία ἴσως εἶναι βάρος καὶ πόνος' εἶναι ὅμως ἐνταῦτῷ τιμὴ καὶ δόξα' ἄνευ αὐτῆς οὐδὲν δύναται νὰ τελεσθῇ ἐν τῷ κόσμῳ. Πᾶν ὅ,τι μέγα ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, προῆλθεν ἐκ τῆς ἐργασίας' ὁ πολιτισμὸς εἶναι τέκνον αὐτῆς. Ἐὰν ἡ ἐργασία καταργηθῇ, ἡ φυλὴ τῶν ἀνθρώπων θὰ καταληφθῇ ὑπὸ ἠθικοῦ θανάτου.

Ἡ ὀκνηρία καὶ οὐχὶ ἡ ἐργασία εἶναι κατάρα διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ὀκνηρία καταβιβρώσκει τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἡ σκωρία τὸν σίδηρον. Ὅταν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατέκτησε τοὺς Πέρσας καὶ ἐσπούδαζε τὰ ἤθη αὐτῶν, παρετήρησεν ὅτι οὗτοι δουλικὸν ἐθεώρουν τὴν ἡδονὴν, ἡγεμονικὸν δὲ τὴν ἐργασίαν.

Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Σεβῆρος ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου αὐτοῦ κλίνης, ἡ τελευταία πρὸς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ διαταγὴ ἦτο laboremus «νὰ ἐργασθῶμεν»· ὄντως δὲ διὰ τῆς σταθερᾶς καὶ ἀδιαλείπτου ἐργασίας οἱ στρατηγοὶ τῶν Ῥωμαίων διετήρησαν τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν καὶ ἐπεξέτειναν τὸ κράτος.

Περιγράφων ὁ Πλίνιος τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἱστορεῖ ὅτι στρατηγοὶ θριαμβεύσαντες ἐν πολέμοις, καὶ στρατιῶται ἀβλαβεῖς ἐπανακάμψαντες εἰς τὰς ἑαυτῶν ἑστίας ἔλαβον εἰς χεῖρας τὴ ἄροτρον. «*Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους αἱ γαῖαι ἐκαλλιεργοῦντο ὑπὸ τῶν ἰδίων χειρῶν τῶν στρατηγῶν, τὸ δὲ ἔδαφος ἦτο ὑπερήφανον διότι ηὐλαχοῦτο ὑπὸ τοῦ ὑνίου ἀρότρου ἐστεμμένου ὑπὸ δάφνης.*» Μόνον δὲ ὅτε μετεχειρίσθησαν τοὺς δούλους εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς βιομηχανίας, ἡ ἐργασία ἐθεωρήθη ὡς ἄτιμος πρᾶξις καὶ δουλική. Εὐθὺς δ' ὁπόταν ἡ ῥαθυμία καὶ ἡ πολυτέλεια ἐνετυπώθησαν ὡς κύριοι χαρακτῆρες τῶν ἀνωτάτων τάξεων τῆς Ῥώμης, ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταχεῖα πτῶσις τῆς αὐτοκρατορίας κατέστη ἄφευκτος.

Δὲν ὑπάρχει ἴσως ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου κλίσις, ἣν πρέπει ἐκ παντὸς τρόπου ν' ἀποφύγῃ καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας νὰ προσπαθήσῃ νὰ προφυλαχθῇ, ὅσον ἡ ὀκνηρία' ὁ Κούρνεῦ συνάντησεν ἡμέραν τινὰ ξένον, περιηγηθέντα μέγα μέρος τῆς ὑδρογείου σφαίρας, καὶ ἠρώτησεν ἐὰν παρετήρησεν ἰδιότητά τινα, ἥτις παρὰ πᾶσαν ἄλλην ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς διακριτικὸν σημεῖον τῆς φυλῆς τῶν ἀνθρώπων· ὁ ξένος ἀπήντησεν «ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀγαπῶσι τὴν ὀκνηρίαν». Εἶναι αὕτη χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀγρίου καὶ τοῦ δεσπότου. Ἔγκειται δὲ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ν' ἀρέσκεται ν' ἀπολαύῃ ἀπόνως τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας τοῦ πλησίον. Ἡ ἐπιθυμία δὲ αὕτη εἶναι τόσον καθολικὴ, ὥστε ὁ Ζάμες Μὶλ συμπεραίνει ὅτι πρὸς διακώλυσιν τῆς αὐξήσεως τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ἐφευρέθησαν κατ' ἀρχὴν αἱ κυβερνήσεις.

Ἡ ὀκνηρία ἐξευτελίζει καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἔθνη. Οὐδεμίαν ἄχρι τοῦδε προὐξένησεν ἐντύπωσιν ἐν τῷ κόσμῳ, οὐδὲ θὰ προξενήσῃ. Ἐν τῇ φύσει δὲ τῶν πραγμάτων ἔγκειται νὰ προσκρούῃ πανταχοῦ καὶ ν' ἀποτυγχάνῃ. Προξενεῖ

βάρος, στενοχωρίαν καὶ ἀνίαν, ἐς ἀεὶ ἐπιφέρουσα δυσαρέσκειαν, μελαγχολίαν καὶ ἀθλιότητα.

Ὁ Βούρτων εἰς τὸ πρωτότυπον αὐτοῦ καὶ περίεργον σύγγραμμα (Ἀνατομία τῆς μελαγχολίας), τὸ μόνον περὶ οὗ λέγει ὁ Τζόνσων ὅτι ἐξήγειρεν αὐτὸν τῆς κλίνης δύο ὥρας ἐνωρίτερον, ἀποφαίνεται ὅτι αἱ ἀφορμαὶ τῆς μελαγχολίας κεῖνται ἐν τῇ ὀκνηρίᾳ. «Ἡ ὀκνηρία, λέγει, εἶναι ἡ μάστιξ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ὁ φύλαξ τῆς κακίας, ἡ μήτηρ παντὸς κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἓν τῶν ἑπτὰ θανασίμων ἁμαρτημάτων, τὸ ὑποπόδιον τοῦ διαβόλου, τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ καὶ τὸ κύριον στήριγμα... Ἂν κύων διαμένων ἀργὸς καθίσταται ψωραλέος, πῶς θέλει διαμείνει ὑγιὴς ἄνθρωπος ἐν ὀκνηρίᾳ βιῶν; Ἡ *ἀργία τοῦ πνεύματος* εἶναι ἀπειράκις χείρων τῆς τοῦ σώματος.—Νοῦς διαμένων ἀργὸς ἀσθενεῖ, καθίσταται σκωρία τῆς ψυχῆς, πληγὴ καὶ ᾅδης αὐτὸς καθ' ἑαυτόν. Ὅπως ἐν τῷ στασίμῳ ὕδατι πολλαπλασιάζονται οἱ σκώληκες καὶ τὰ ἀκάθαρτα ἑρπετά, οὕτω πολλαπλασιάζονται αἱ πονηραὶ σκέψεις καὶ διεφθαρμέναι εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἡ ψυχὴ αὐτῶν καταβορβοροῦται.

. . . . Προσθέτω εἰς ταῦτα, ὅτι οἱ ζῶντες ἐν τῇ ὀκνηρίᾳ ἄνδρες ἢ γυναῖκες οἱαςδήποτε τάξεως, ἔστω πλούσιοι, εὔποροι, εὐτυχεῖς, ἔχοντες τὰ πάντα ἐν ἀφθονίᾳ, πᾶσαν εὐημερίαν καὶ πᾶσαν εὐτυχίαν, ἣν ἡ καρδία αὐτῶν ἤθελεν ἐπιθυμήσει, λέγω ὅτι οὗτοι ἐνόσῳ μένουσιν ἀργοί, οὐδέποτε θέλουσιν εἶναι εὐτυχεῖς. Θὰ ὑποφέρωσιν ἐς ἀεὶ σωματικῶς ἢ ψυχικῶς, θὰ καταταθῶσι χαῦνοι καὶ καχεκτικοί, καὶ θὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ ἀνίας καὶ κόρου παντὸς πράγματος, θὰ διέρχωνται τὸν χρόνον στενάζοντες, κλαίοντες καὶ θρηνῳδοῦντες. Ὁ κόσμος θὰ προσβάλλῃ αὐτοὺς, θὰ θελήσωσι ν' ἀποφύγωσιν αὐτὸν ἢ ν' ἀποθάνωσιν, ἢ, ἂν οὐχὶ τοῦτο, θὰ ριφθῶσιν εἰς ἀνόητόν τινα ὁρμὴν τῆς φαντασίας των.

Οἱ ῥάθυμοι, ὀρθῶς εἰπεῖν, οὐδέποτε εἶναι ἐντελῶς ῥάθυμοι. Τὸ σῶμα μὲν ἀποφεύγει τὴν ἐργασίαν, ἀλλ' ὁ ἐγκέφαλος οὐδέποτε ἀναπαύεται. Ἐὰν ἐξ αὐτοῦ δὲν φύεται σῖτος, φύονται ὅμως ἄκανθαι, αἵτινες ἐπιπροσθοῦσιν εἰς πᾶν βῆμα καθ' ὅλον τὸν βίον τοῦ ὀκνηροῦ ἀνθρώπου. Τὰ φάσματα τῆς ἀργίας παρίστανται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ νωθροῦ καὶ ἀδιαλείπτως ἐνοχλοῦσιν αὐτόν· καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν «πρὸς τιμωρίαν ἡμῶν οἱ θεοὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ αὐτῶν μεταχειρίζονται ὡς κολαστήρια ὄργανα τὰς ἰδίας ἡμῶν κακίας.»

Ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία δὲν συνίσταται ἐν τῇ ἀργίᾳ τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει καὶ τῇ ἐργασίᾳ καὶ ἐν τῇ συνετῇ χρήσει. Ἡ ἀκηδία ἐξαντλεῖ, καὶ οὐχὶ ἡ ἐργασία, ἥτις τοὐναντίον χορηγεῖ ζωὴν, ὑγείαν, εὐτυχίαν. Ἡ ἐργασία δύναται νὰ καταβάλῃ καὶ νὰ καταπονήσῃ τὸν νοῦν, ἡ ἀργία ὅμως ἐπιφέρει αὐτῷ ἀληθῆ ὄλεθρον. Ἐκ τούτου ὁρμώμενος ἰατρός τις συνίστα τὴν ἐνασχόλησιν τοῦ σώματος ὡς δραστηριώτατον φάρμακον. «Οὐδὲν εἶναι ὀλεθριώτερον, ἔλεγεν ὁ δόκτωρ Χάλ, ὅσῳ ὁ χρόνος καθ' ὃν τις μένει ἄνευ ἐργασίας.» Ἀρχιεπίσκοπός τις τῆς Μαγεντίας παρέβαλλε τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων πρὸς μυλόπετραν. Ἐὰν ῥίψητε εἰς αὐτὴν σῖτον, θὰ παραγάγῃ ἄλευρον, ἐὰν δὲν ῥίψητε, θὰ φθείρῃ αὐτὴ ἑαυτήν.

Ὁ ὀκνηρὸς εὑρίσκει *πάντοτε προφάσεις*, εἶναι δὲ συνήθως φοβερὸς σοφιστής.—«Τοῦτο εἶναι δύσκολον»,—«ἐδοκίμασα καὶ ἀπέτυχον»,—«δὲν εἰμπορῶ νὰ τὸ κάμω». Πρὸς τοιαύτας προφάσεις ἀπαντῶν ὁ Σαμουὴλ Ῥομιλλὺ ἔγραψεν εἴς τινα νέον ὅτι αἱ τοιαῦται προφάσεις δεικνύουσιν ἀνικανότητα, ἔλλειψιν ἀγχινοίας καὶ ἐπιτηδειότητος.

Εἴπόν τινες ὀρθῶς ὅτι ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀκόπου κτήσεως πράγματός τινος εἶναι σημεῖον ἀδυναμίας, ἐνῷ τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἐνεργοῦ δυνάμεως συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀναγνωρίσῃ τις ὅτι πᾶν ὅ,τι ἔχει ἀξίαν ἀποκτᾶται ἀντὶ μεγάλου κόπου. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάπαυσις δὲν εἶναι εὐφρόσυνος ὅταν δὲν προῆλθεν ἔκ τινος ἐργασίας. Πρέπει νὰ εἶναι καρπὸς ἐργασίας ὅπως ἀπολαύσῃ τις ἐντελῶς αὐτῆς, ἄλλως ἀνάπαυσις μὴ προηγηθείσης ἐργασίας εἶναί τι ἀνούσιον, ὅπως καὶ ὁ κόρος.

Ὁ βίος προξενεῖ ἀναγκαίως τὴν αὐτὴν δυσαρέσκειαν εἰς τὸν πλούσιον τὸν ἄεργον, ὅσον καὶ εἰς τὸν πτωχὸν, τὸν μὴ ἔχοντα ἐργασίαν, ἢ ἔχοντα καὶ μὴ θέλοντα νὰ ἐργασθῇ. Αἱ λέξεις, ἃς εὗρον ἐστιγματισμένας ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ βραχίονος ἐπαίτου τεσσαρακοντούτιδος, ὅστις ὀκτάκις ἐφυλακίσθη ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Βουργᾶς τῆς Γαλλίας, εἶναι τὸ σύμβολον παντὸς ὀκνηροῦ. «Τὸ παρελθὸν μὲ ἠπάτησε, τὸ παρὸν μὲ ταράσσει, τὸ μέλλον μ' ἐκφοβίζει.»

Ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐργασίας ἐπιβάλλεται εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ εἰς ὅλας τὰς καταστάσεις τῆς κοινωνίας. Ἕκαστος ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ ἰδίου βίου ἔχει ἔργον τι νὰ πράξῃ, πλούσιος ἢ πτωχός. Ὁ εὐγενὴς τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἀνατροφὴν, ὅσον δήποτε καὶ ἂν ᾖ πλούσιος, ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ προσφέρῃ τὸ μέρος τῆς ἐργασίας του πρὸς τὸ καθολικὸν ἀγαθὸν, οὗτινος καὶ αὐτὸς συμμετέχει. Δὲν ἀρκεῖ νὰ τρέφηται καλῶς καὶ νὰ ἐνδύεται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων, αὐτὸς οὐδὲν συνεισφέρων ὡς ἀντάλλαγμα εἰς τὴν κοινωνίαν, ἧς ἀποτελεῖ μέρος. Ἄνθρωπος ἔντιμος καὶ ἀξιοπρεπὴς ἤθελε καταταραχθῇ καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ σκέψει νὰ προσέλθῃ εἰς πανήγυριν, νὰ παρακαθίσῃ εἰς τὴν τράπεζαν, νὰ συμμετάσχῃ πάσης χαρᾶς, εἶτα δὲ ν' ἀπέλθῃ οὐδὲ ἓν λεπτὸν συνεισενεγκών. Δὲν εἶναι οὔτε τιμὴ, οὔτε προνόμιον τὸ εἶναί τινα ὀκνηρὸν καὶ ἀνωφελῆ. Καὶ ἂν *εὐτελεῖς τινες φύσεις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπάρχουσι μόνον πρὸς κατανάλωσιν*, οὐδέποτε θὰ μιμηθῶσι αὐτῶν ἄνθρωποι κεκτημένοι εὐρυτέραν διάνοιαν καὶ ἀνδρικὸν χαρακτῆρα, διότι τοιοῦτος βίος ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν ἀληθῆ τιμὴν καὶ τὴν ἀληθῆ ἀξιοπρέπειαν.

«Δὲν πιστεύω, ἔλεγεν ὁ Στάνλεϋ (νῦν κόμης Δέρβυ), εἰς τοὺς φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστημίου Γλασκόβης, ὅτι ἄνθρωπος ἄνευ ἐργασίας, ὅσον καὶ ἂν ἀγαπᾶται καὶ τιμᾶται ὑπὸ τῶν ἄλλων, αἰσθάνεται ἑαυτὸν πράγματι εὐτυχῆ. Ἐπειδὴ ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως, *δείξατέ μοι περὶ τί ἐργάζεσθε, ὅπως εἴπω ὁποῖοι εἶσθε.* Ὡμίλησα περὶ τοῦ ἔρωτος τῆς ἐργασίας ὡς τοῦ δραστικωτέρου ἀντιδότου κατὰ τῶν ταπεινῶν καὶ πονηρῶν ὀρέξεων, προβαίνω περαιτέρω, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι ἐν τῶν ἀρίστων προφυλακτικῶν κατὰ τῶν παιδαριωδῶν ἐνοχλήσεων καὶ τῶν διεγέρσεων, ἃς προξενεῖ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἡ φιλαυτία. Εἶδον πολλοὺς, οἵτινες ἐνόμισαν ὅτι ἠδύναντο ν' ἀποφύγωσι τὰς λύπας καὶ τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ βίου, ἀποχωριζόμενοι οὕτως εἰπεῖν εἰς ἴδιον αὐτῶν κόσμον. Ἡ πεῖρα ἀπέδειξε τὸ ἐναντίον. Δὲν δύνασθε ν' ἀποφύγητε τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ βίου καὶ τὴν ἐργασίαν· τοιοῦτος εἶναι ὁ προορισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ φοβούμενοι ν' ἀντιμετωπίσωσι τὴν λύπην, ἃς εἶναι βέβαιοι ὅτι ἡ λύπη θὰ ἔλθῃ νὰ εὕρῃ αὐτούς. Ὁ ὀκνηρὸς δύναται οὕτως ἢ ἄλλως, τὸ καθ' ἑαυτὸν, νὰ ἐλαττώσῃ τὸ ποσὸν τῆς ἐργασίας, ἣν ἔχει νὰ πράξῃ ἐν τῷ κόσμῳ· ἡ φύσις ὅμως, προσαρμόζουσα τὸ ἦθος καὶ τὰς ὀρέξεις πρὸς τὴν ἐργασίαν, παριστᾷ εἰς τὸν ὀκνηρὸν αὐτὸν τὸ μικρὸν ἐκεῖνο μέρος, ὅπερ ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ ἐργαζόμενος, μέγα καὶ φορτικόν. Ὁ ἑαυτὸν καὶ μόνον ἐπιζητῶν νὰ εὐχαριστήσῃ, τάχιον ἢ βράδιον, ἀλλὰ μᾶλλον τάχιον θέλει κατίδει ὅτι ἔχει ἕνα σκληρὸν αὐθέντην. Καὶ αὐτὴ ἡ ὑπερβολικὴ ἀδυναμία, ἥτις ὅπου ὑπάρχει φυγαδεύει τὴν εὐθύνην, ἔχει τὴν ἰδίαν αὐτῆς τιμωρίαν· διότι ὅταν τις ἀπομακρύνῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν φροντίδα περὶ τῶν μεγάλων συμφερόντων, τὰ μικρὰ γίνονται μεγάλα, καὶ ὁ νοῦς φθείρεται καὶ καταπαταλᾶται συνήθως εἰς παιδαριώδεις καὶ φαντασιώδεις ἐνοχλήσεις, αἵτινες φύονται καὶ πολλαπλασιάζονται ἐν ἐγκεφάλῳ ἄνευ ἀσχολίας, ἐν ᾧ δύναται νὰ καταναλωθῇ ἐπωφελῶς καὶ ὑγιῶς ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τοῦ βίου.»

Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὑπάρχουσί τινες, οἵτινες ἀπέθανον ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ἐργασίας, πλείονες ὅμως εἶναι οἱ παθόντες ἐκ τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἐκ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς ὀκνηρίας. Ὅταν καταβάλληταί τις ἐκ τῆς ἐργασίας, εἶναι ἀπόδειξις ὅτι οὗτος δὲν εἶχε κανονίσει τὸν βίον του καὶ παρημέλησε τοὺς συνήθεις ὅρους τῆς φυσικῆς ὑγείας τοῦ σώματος. Ὁ λόρδος Στάνλεϋ εἶχε δίκαιον ὅτε ἐν τῷ λόγῳ του πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γλασκόβης, εἶπεν, «ὅτι ἀμφιβάλλει πολὺ ἂν ἔβλαψέ ποτε ὑπερβολικὴ ἐργασία ἐνδελεχῶς ὅμως καὶ τακτικῶς γενομένη.»

Τὸ μῆκος τῶν *ἐτῶν* δὲν μαρτυρεῖ τὸ μῆκος τοῦ *βίου*. Ὁ βίος ἑνὸς ἀνθρώπου μετρεῖται διὰ τῶν ἔργων, ἅτινα ἐξετέλεσεν· ὅσῳ μᾶλλον ἐφάνη ὠφέλιμος, τόσῳ μᾶλλον σκέπτεται, αἰσθάνεται, καὶ πράγματι ζῇ· ὁ ὀκνηρὸς καὶ ἀνωφελὴς ἄνθρωπος, οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ μῆκος τῆς ὑπάρξεως του, δὲν ζῇ *βίον ἀνθρώπινον, ἀλλὰ φυτικόν.*

Οἱ πρῶτοι ἀπόστολοι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξηυγένισαν διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν τὸν νόμον τῆς ἐργασίας· «*εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω*», εἶπεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος· καὶ ἐκαυχᾶτο ὅτι οὗτος νύκτα καὶ ἡμέραν εἰργάζετο ἵνα μὴ ἐπιβαρύνῃ τινά. Ὅταν ὁ Ἅγ. Βονιφάτιος ἀπεβιβάσθη εἰς Βρετανίαν, ἔφερεν ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ κανόνα ξυλουργοῦ. Ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἐπορεύθη εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἐδίδαξε τὴν οἰκοδομικήν. Οἱ ἄνθρωποι οἱ κατασταθέντες περιώνυμοι διὰ διαφόρους λόγους, καὶ οἵτινες ἔσχον τὴν μεγαλειτέραν ἐπίδρασιν εἰς τὰς ἑαυτῶν χώρας, ἦσαν φιλοπονώτατοι. Ὁ Λούθηρος εἰργάζετο διὰ τῶν χειρῶν του ὅπως κερδήσῃ τὸν ἄρτον του, ἐκήπευεν, ἔκτιζεν, ἐτόρνευεν, εἰργάζετο δὲ καὶ εἰς τὴν ὡρολογοποιΐαν.

Ἐν τῶν μεγάλων χαρακτηριστικῶν τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, ὅταν ἐπεσκέπτετο θιομηχανικόν τι ἔργον ἄξιον λόγου, ἦτο ὁ *μέγας σεβασμὸς, ὃν ἐδείκνυε πρὸς τὸν ἐφευρετήν. Συνωμίλει μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐχαιρέτα ἐδαφαιίως.* Ἡμέραν τινὰ ἐν Ἁγίᾳ Ἑλένῃ, ἐνῷ περιεπάτει μετὰ τῆς κυρίας Βαλκόμβ, ὑπηρέται φέροντες μέγα φόρτωμα διῆλθον ἐνώπιόν των. Ἡ κυρία ὀργίλη διέταξεν αὐτοὺς ν' ἀπομακρυνθῶσιν· ἀλλ' ὁ Ναπολέων παρεμβὰς εἶπε'—*Σεβασθῆτε τὸ φόρτωμά των, κυρία.*

Καὶ αὐτὴ ἡ ταπεινοτέρα καὶ ἐπιπονωτέρα ἐργασία συντελεῖ εἰς τὸ καθόλου εὖ εἶναι τῆς κοινωνίας, καὶ σοφῶς ἀπεφήνατο εἷς αὐτοκράτωρ τῆς Κίνας ὅτι ἐὰν εἰς τὸ κράτος του ὑπῆρχεν εἷς ἀνὴρ μὴ ἐργαζόμενος ἢ μία γυνὴ ὀκνηρὰ, βεβαίως θὰ ὑπῆρχέ τις, ὅστις θὰ ὑπέφερεν ἐκ τοῦ ψύχους ἢ ἐκ τῆς πείνης.

Ἡ ἀδιάλειπτος καὶ ὠφέλιμος ἐπασχόλησις εἶναι διά τε τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα οὐσιώδης ὅρος εὐτυχίας καὶ ὑγείας. Ἄνευ αὐτῆς αἱ γυναῖκες ὑπόκεινται εἰς ἀνίαν, συναδευομένην συνήθως ὑπὸ ἡμικρανίας καὶ νευρικῶν προσβολῶν.

Ἡ συνεχὴς ἐργασία παρέχει ὑγείαν οὐ μόνον εἰς τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ψυχήν. Ἐνῷ ὁ ὀκνηρὸς σύρει νωθρῶς τὸν χρόνον τοῦ βίου του, μέγα δὲ μέρος τῆς φύσεώς του ὑπνώττει ὕπνον

βαθὺν (ἐὰν δὲν κατέστη ἐντελῶς νεκρὸν ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς), ὁ φιλόπονος τοὐναντίον ἀποβαίνει πηγὴ δραστηριότητος καὶ εὐφροσύνης εἰς τοὺς περὶ αὐτόν. *Ἡ ταπεινοτέρα ἐνασχόλησις εἶναι προτιμοτέρα τῆς ἀργίας.*

Ὁ Σίλλερ ἔλεγε συνήθως ὅτι ἐθεώρει μέγα τι νὰ ἔχῃ καθ' ἑκάστην νὰ ἐκτελέσῃ χειρωνακτικήν τινα ἐργασίαν. Μυριάδες ἀνθρώπων δύνανται νὰ ἐπιβεβαιώσωσι τὴν ἀλήθειαν, ἣν ἐξήνεγκεν ὁ ζωγράφος Γκρέουτζε, ὅτι ἡ ἐργασία, ἡ ὠφέλιμος ἐνασχόλησις, ἡ καλὴ χρῆσις τοῦ χρόνου εἶναι ἓν τῶν μεγαλειτέρων μυστηρίων τῆς εὐτυχίας. Ὁ Κασαυβώνιος παρεκινήθη ποτὲ ὑπὸ φίλων του νὰ ἀναπαυθῇ ἐκ τῶν ἐργασιῶν του ἐπί τινας ἡμέρας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη· παρετήρησεν ὅτι εὐχερέστερον ὑπέφερε τὴν ἀσθένειάν του ἐργαζόμενος ἢ σχολάζων.

Οὐδεὶς κατενόησε τὴν πρακτικὴν σπουδαιότητα τῆς ἐργασίας μᾶλλον τοῦ Σὶρ Βάλτερ Σκὼτ, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ἐργατικώτερος καὶ ὁ μᾶλλον ἀκάματος τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Λοκὰρτ (ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Σκὼτ) λέγει ὅτι μᾶλλον εἰς τὰ χρονικὰ τῶν μεγάλων ἡγεμόνων καὶ τῶν μεγάλων στρατηγῶν, παρὰ εἰς τὰ τῶν ἐξόχων φιλολόγων, δύναταί τις νὰ εὕρῃ τὸ σπάνιον παράδειγμα, ὅπερ ὁ βίος τοῦ Σκὼτ παρέχει, ἀκαταδαμάστου ἐνεργητικότητος, συνδεομένης πρὸς ἥρεμον καὶ γαλήνιον βίον. Αὐτὸς ὁ Σκὼτ προσεπάθησε νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἰδίων αὐτοῦ τέκνων τὴν ἰδέαν ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἡ ἐργασία ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα, καὶ ὅτι εἶναι τὸ μόνον μέσον δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ εὐδαιμονία.

Ὁ Σουθεῦ ἦτο ἐργατικὸς ὅσον καὶ ὁ Σκὼτ, ὄντως δὲ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι παρ' αὐτῷ ἡ ἐργασία ἀπετέλει μέρος τῆς θρησκείας του. Εἶχεν ἡλικίαν 19 ἐτῶν ὅτε ἔγραψε τὰς ἑξῆς λέξεις· —«19 ἔτη! Διῆλθον τὸ τέταρτον τοῦ βίου μου, ἴσως δὲ καὶ περισσότερον, καὶ ὅμως οὐδεμίαν προσήνεγκον ὑπηρεσίαν εἰς τὴν κοινωνίαν. Ὁ χωρικός, ὁ ἀντὶ 4 σολδίων ἐκφοβίζων τὰ πτηνὰ ἵνα μὴ τρώγωσι τὸν σπαρέντα σῖτον εἰς τὸν ἀγρόν, εἶναι ὠφελιμώτερος ἐμοῦ, διότι προφυλάσσει τὸν ἄρτον, ὃν ἐγὼ τρώγω ἐν τῇ ἀργίᾳ.»

Ἐνίοτε τὰ *ῥητὰ* μεγάλων ἀνδρῶν δεικνύουσι τὸν χαρακτῆρά των. Ὁ Βάλτερ Σκὼτ ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ «μὴ μένε ποτὲ ἄεργος». Ὁ ἱστορικὸς Ῥοβερτσὼν ἀπὸ τοῦ 15ου τῆς ἡλικίας ἠσπάσθη τὸ λόγιον Vita sine litteris mors est, «Ἡ ζωὴ ἄνευ γραμμάτων εἶναι θάνατος.» Ὁ Βολταῖρος εἶχεν ὡς ἀξίωμα «Ἐργασία διαρκής»· τὸ ἀγαπητὸν ἀξίωμα τοῦ φυσιολόγου Λασεπὼδ ἦτο οἶον καὶ τὸ τοῦ Ἡλινίου. «Τὸ ζῆν σημαίνει ἐγρηγορεῖν.» Ὅταν ὁ Βοσσουέτος ἐμαθήτευεν ἐδείκνυε τοσοῦτον ζῆλον πρὸς τὴν σπουδήν, ὥστε οἱ συμμαθηταὶ αὐτοῦ παίζοντες μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀπεκάλουν αὐτὸν Bos stu-tus aratro, βοῦν συνεθισμένον εἰς τὸ ἄροτρον.

Ὡμιλήσαμεν περὶ τῆς ἐργασίας ὡς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας. *Συντελεῖ ὅμως καὶ πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ χαρακτῆρος.* Ἡ ἐργασία καὶ ὅταν ἔτι δὲν εἶναι παραγωγικὴ ἔχει πλειοτέραν ἀξίαν τῆς ἀεργίας, διότι ἀναπτύσσουσα τὸν ἄνθρωπον παρασκευάζει αὐτὸν εἰς τὰ ὠφέλιμα ἔργα. Ἡ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἕξις διδάσκει τὴν μέθοδον, βιάζει ἡμᾶς νὰ φειδώμεθα τοῦ χρόνου καὶ νὰ ποιῶμεν σώφρονα αὐτοῦ χρῆσιν. Ὅταν δ' ἅπαξ ἀποκτήσωμεν διὰ τῆς πείρας τὴν τέχνην νὰ πληρῶμεν τὸν βίον ὠφελίμων ἐνασχολήσεων, ἑκάστην στιγμὴν θὰ μεταχειριζώμεθα ὠφελίμως· καὶ ὅταν ἔλθῃ ὁ χρόνος τῆς ἀναπαύσεως, ἡ ἐκ ταύτης εὐχαριστησις θὰ ἔχῃ ὄντως δι' ἡμᾶς μεγίστην ἡδύτητα.

Ὁ Κολερίδγος ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ Μεθόδου ὀρθῶς εἶπεν, ὅτι ἐὰν παραστήσῃ τις τοὺς ὀκνηροὺς ὡς *φονεῖς τοῦ χρόνου*, δικαίως δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ μετὰ μεθόδου ἐργαζόμενος δίδει ζωὴν εἰς αὐτὸν, καὶ καθιστᾷ ὃν ἠθικὸν, εἰς τὸ ὁποῖον ὑποτάσσει οὐ μόνον τὰ αἰσθήματά του ἀλλὰ καὶ τὴν συνείδησιν. Διοργανοῖ τὰς ὥρας, καὶ δίδει εἰς αὐτὰς ψυχὴν, καὶ δι' αὐτῆς τῆς ψυχῆς, ἧς ἡ οὐσία συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀναφαίνεται καὶ νὰ ἐξαφανίζεται, μετέχει φύσεως πνευματικῆς καὶ ἀφθάρτου. Περὶ τοῦ καλοῦ καὶ πιστοῦ ὑπηρέτου, οὐτινος πᾶσα ἡ δραστηριότης διευθύνεται καὶ εἶναι κεκανονισμένη κατὰ ταύτην τὴν μέθοδον, δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι διοῖ ἐν μέτρῳ, ἢ μᾶλλον ἀκριβέστερον ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ μέτρον. Αἱ ἡμέραι, οἱ μῆνες, τὰ ἔτη εἶναι σημεῖα καὶ ἀνάπαυλαι ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν καθηκόντων, ἅτινα ἐξεπλήρωσε, καὶ θὰ διαφύγωσι τὴν καταστροφὴν καὶ θὰ διαμείνωσιν ὅταν ὁ χρόνος ἐκλείψῃ.

Ἡ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἐπιμέλεια καὶ προσκόλλησις διδάσκει τὴν μέθοδον, ἥτις εἶναι λυσιτελεστάτη πρὸς μόρφωσιν τοῦ ἤθους.

Ἀδιάφορον ἂν πρόκηται τις νὰ διοικήσῃ οἶκον ἢ λαόν. Ὡς κατεδείξαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις ἡ καλὴ *οἰκονομὶ* ἀναγκαίως πρέπει νὰ ἔχῃ εὐχέρειαν περὶ τὰς οἰκιακὰς ἀσχολίας. Πρέπει νὰ κανονίζῃ καὶ ἐξελέγχῃ τὰς λεπτομερείας τῶν ἐσωτερικῶν οἰκιακῶν ἔργων, νὰ φέρῃ εἰς ἀναλογίαν τὰς δαπάνας πρὸς τὰ ἔσοδα, νὰ τακτοποιῇ πᾶν πρᾶγμα κατὰ σχέδιον καὶ μέθοδον καὶ συνετῶς νὰ διευθύνῃ τὸ ὑπηρετικόν. Ὅπως διοικήσῃ τις οἶκον ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ἐπιτηδειότητα, ἐπιμονὴν, μέθοδον, ἠθικὸν χαρακτῆρα, κρίσιν, σύνεσιν, πρακτικὴν ἱκανότητα, διορατικὸν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἄλλων, καὶ δύναμιν διοργανωτικήν.

Ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς ἐργατικοὺς ἄνδρας εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν. Ὁ Βάλτερ Σκὼτ ἐπεδείκνυε μέγαν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἱκανοὺς περὶ τὴν ἐργασίαν ἄνδρας,

καὶ ἔλεγεν ὅτι οὐδεμία φιλολογικὴ ἀξία δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἀξίαν, ἣν δύναταί τις ν' ἀποκτήσῃ ἐν τῇ διοικήσει τῶν πραγμάτων τοῦ πρακτικοῦ βίου, ἢ πρὸς τὴν ἀξίαν μεγάλου στρατηγοῦ.

Ὁ μέγας στρατηγὸς οὐδὲν καταλείπει εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ προνοεῖ περὶ πάντων τῶν δυνατῶν νὰ συμβῶσι· *κατέρχεται εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ αὐτῶν τῶν εὐτελεστέρων λεπτομερειῶν.* Οὕτως, ὅταν ὁ Βελλιγκτὼν ἡγεῖτο τοῦ μεγάλου αὐτοῦ στρατοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ, οὕτω διεχειρίζετο τὰ τῆς διοικήσεως, ὥστε ἐφρόντιζε καὶ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν οἱ στρατιῶται ἤθελον μαγειρεύσει τὰς τροφάς των. Ἐν Ἰνδίᾳ ἐφρόντιζε καὶ περὶ τοῦ ταχυτέρου τρόπου καθ' ὃν οἱ στρατιῶται ἤθελον προμηθευθῆ βόας. Ἑκάστη λεπτομέρεια τοῦ ἐξοπλισμοῦ μετὰ πλείστης φροντίδος ἐκ τῶν προτέρων παρεσκευάζετο. Οὕτω δ' ἐξησφάλιζε τὴν εὐζωΐαν τῶν ἀνδρῶν, οὓς διῴκει, καὶ προσείλκυε τὴν ἀφοσίωσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην. Ὅταν δ' ἐδημοσίευσαν τὸ πρῶτον τὰς ἐκθέσεις τῆς ἐν Ἰνδίᾳ στρατείας, εἷς τῶν φίλων του, ὅστις εἶχεν ἀναγνώσει αὐτὰς, εἶπεν εἰς αὐτὸν ἡμέραν τινά· «Μοὶ φαίνεται, δοὺξ, ὅτι ἡ μεγάλη ὑμῶν φροντὶς ἐν Ἀσίᾳ ὑπῆρξε νὰ προμηθεύσεσθε ὀρύζιον καὶ βόας.»— «Ναί, εἶναι ἀληθὲς, ὑπέλαβεν ὁ Βελλιγκτὼν, διότι *ἐνόσῳ εἶχον ὀρύζιον καὶ βόας, εἶχον ἄνδρας, καὶ διὰ τῶν ἀνδρῶν ἠδυνήθην νὰ καταβάλω τὸν ἐχθρόν.*»

Ὁ Βασιγκτὼν ἦτο ἐπίσης ἀνὴρ φιλοπονώτατος. Ἐκ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας ἦτο ἐπιμελὴς καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν μεθοδικὴν ἐργασίαν. Τὰ τετράδια τῆς μαθητείας του, ἅτινα ἔτι φυλάσσονται, μαρτυροῦσιν ὅτι ἐν ἡλικίᾳ 13 ἐτῶν ἐκουσίως ἠσχολεῖτο ν' ἀντιγράφῃ παντὸς εἴδους ὠφέλιμα πράγματα, ὡς τύπους ἐξοφλήσεων, συναλλάγματα, γραμμάτια εἰς διαταγὴν, συμβόλαια κτλ. Αἱ ἕξεις δὲ, ἃς ἐνωρὶς ἀπέκτησεν, ἐχρησίμευσαν αὐτῷ ὕστερον ὡς θαυμάσιαι ἀρεταὶ δι' ὧν διεξήγαγε τὰς ὑποθέσεις τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ, οἱ ἐπιτυγχάνοντες ἐν τῇ διευθύνσει μεγάλης τινὸς ἐπιχειρήσεως, εἶναι ἄξιοι ἴσως τόσων τιμῶν, ὅσων καὶ ὁ εἰκονίζων τεχνίτης ἀρίστην εἰκόνα, ἢ ὁ συγγραφεὺς βιβλίου, ἢ ὁ στρατιώτης ὁ κερδίζων μάχην.

Τινὲς ὑπολαμβάνουσι κακῶς ὅτι ἡ περὶ τὰς ἀσχολίας τοῦ βίου ἐνασχόλησις εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν μεγαλοφυΐαν. Τοῦτο εἶναι πλάνη μεγίστη. Οἱ μεγαλείτεροι νόες ὑπῆρξαν, ἄνευ ἐξαιρέσεως, καὶ οἱ μεγαλείτεροι ἐργάται. Οὐ μόνον δὲ εἰργάσθησαν κοπιωδέστερον τῶν συνήθων ἀνθρώπων, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτῶν κατέδειξαν ὅτι εἶχον μεγαλειτέραν εὐκολίαν καὶ πνεῦμα θερμότερον. *Οὐδὲν ἔργον μέγα καὶ διαρκὲς ἐγένετο ἐκ τοῦ προχείρου· μόνον ἡ εὐγενὴς ὑπομονὴ καὶ ὁ εὐγενὴς κόπος ἀπεπεράτωσαν τὰ ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας.*

Μόνον οἱ ἐργατικοὶ ἔχουσιν *ἰσχὺν*, οἱ ὀκνηροὶ εἶναι πάντοτε *ἀσθενεῖς*. Μόνον οἱ ἐργατικοὶ καὶ φιλόπονοι διοικοῦσι τὸν κόσμον. Δὲν εὑρέθη πολιτικὸς ἀνὴρ ἔξοχος, μὴ κεκτημένος τὴν ἀρετὴν τῆς φιλοπονίας. «Μόνον διὰ κοπιώδους ἐργασίας, ἔλεγεν ὁ Λουδοβίκος ΙΔ', οἱ βασιλεῖς κυβερνῶσι.» Φιλόπονοι δὲ καὶ ἐργατικοὶ ὑπῆρξαν πάντες οἱ περιφανεῖς ἄνδρες τῶν παρελθουσῶν ἑκατονταετηρίδων.

Ἐν παντὶ καιρῷ καὶ χρόνῳ οὐδὲν συνετέλεσε τόσον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς φυσικῆς δραστηριότητος τῶν ἀνθρώπων, ὅσον ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς σταθερᾶς ἐργασίας, τῶν ποικίλων ἀσχολιῶν, καὶ τῆς πρακτικῆς ἀναμίξεως εἰς τὰ τοῦ βίου πράγματα. Αἱ τοιούτου εἴδους ἐργασίαι, καλλιεργούμεναι καὶ θεραπευόμεναι προσηκόντως, ὠφελοῦσιν ἀπὸ τοῦ ἴσου τοὺς ἀσχολουμένους περὶ διάφορα στάδια ἢ ἐπαγγέλματα, τὴν πολιτικὴν, τὴν φιλολογίαν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν τέχνην. Τὰ *μεγαλείτερα φιλολογικὰ ἔργα ἐξετελέσθησαν ὑπὸ ἀνθρώπων, οἵτινες εἶχον γευθῆ τῶν πόνων τοῦ πρακτικοῦ βίου.* Ἡ αὐτὴ φιλοπονία, ἡ αὐτὴ ἐπιμέλεια, ἡ φειδὼ τοῦ χρόνου καὶ ἡ τάξις τῆς ἐργασίας, ἅτινα ἐχρησίμευσαν αὐτοῖς εἰς τὸ ἓν εἶδος τῶν ἐνασχολήσεων, ἐχρησίμευσαν καὶ εἰς τὸ ἕτερον. Οἱ πρῶτοι συγγραφεῖς τῶν Ἄγγλων ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνθρωποι ἀσχολούμενοι εἰς κυβερνητικὰς ὑπηρεσίας, στρατιωτικὰς καὶ πολιτικάς.

Ἡ ἕξις περὶ τὰ πράγματα τοῦ βίου, ἀντὶ νὰ καταστήσῃ τὸν ἀνεπτυγμένον κατὰ τὸν νοῦν ἄνθρωπον ἀνίκανον ν' ἀκολουθήσῃ στάδιον ἐπιστημονικὸν, τοὐναντίον χρησιμεύει αὐτῷ ὡς ἡ ἀρίστη τῶν προπαρασκευῶν. Ὀρθῶς δὲ ἀπεφήνατο οἱ εἰπόντες ὅτι καὶ ὁ ἀγχινοώτερος τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν δύναται νὰ γράψῃ ἄξιον ν' ἀναγνωσθῇ ἐπί τινος τῶν θεμάτων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἂν δὲν ἀνεμίχθη οὕτως ἢ ἄλλως εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ πρακτικοῦ βίου.

Ἐκ τούτου δὲ προῆλθεν ὅτι τὰ καλλίτερα τῶν ὑπαρχόντων βιβλίων ἐγράφησαν ὑπὸ ἀνθρώπων ἀναμιχθέντων εἰς βιωτικὰς ἀσχολίας, καὶ ἀσχολουμένων εἰς φιλολογικὰς ἐργασίας παρέργως μᾶλλον ἢ κατ' ἐπάγγελμα.

Οἱ πρῶτοι μεγάλοι συγγραφεῖς τῆς Ἰταλίας δὲν ἦσαν μόνον ἄνδρες γραμμάτων, ἀλλ' ἦσαν ἄνδρες τοῦ κοινοῦ πρακτικοῦ βίου, ἔμποροι, πολιτικοί, διπλωμάται, δικασταί, καὶ στρατιῶται. Ὁ Βιλλάνης, ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀξιολογωτέρας ἱστορίας τῆς Φλωρεντίας, ἦτο ἔμπορος, ὁ Δάντης, ὁ Πετράρχης, ὁ Βοκκάκιος πολλάκις ὑπηρέτησαν ὡς πρεσβευταὶ εἰς διαφόρους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον σπουδαίας ὑποθέσεις. Ὁ Δάντης, πρὶν γίνῃ διπλώματής, ἠσχολήθη ἐπί τινα χρόνον περὶ τὴν χημείαν καὶ τὴν φαρμακεμπο-

ρίαν. Ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Γαλβάνης, ὁ Φαρίνης ἦσαν ἰατροὶ καὶ ὁ Γολδόνης νομικός. Ἡ ἱκανότης τοῦ Ἀριόστου περὶ τὰ πράγματα τοῦ βίου ἐξισοῦτο πρὸς τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ ἀγχίνοιαν. Τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς ἀρίστους συγγραφεῖς τῶν λοιπῶν ἐθνῶν, Γάλλων, Ἄγγλων, Γερμανῶν.

Ὁ Τουργὸτ, ὅταν διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τῶν ἐχθρῶν του ἀπεβλήθη τοῦ ὑπουργείου, παρηγορεῖτο σπουδάζων φυσικὰς ἐπιστήμας. Καθ' ὅλον δὲ τὸν χρόνον τῶν μακρῶν αὐτοῦ ταξειδίων, καὶ τὴν νύκτα, ὅτε ἐταράσσετο ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, ἠρέσκετο γράφων λατινικοὺς στίχους, ἐξ ὧν εἰς μόνον περιεσώθη δι' οὗ ἐζωγράφησε τὸν Βενιαμὶν Φραγκλῖνον τὸν ἐφευρετὴν τοῦ ἀλεξικεραύνου·

Eripuit cœlo fulmen, sceptrumque tyrannis.

«Ἥρπασεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν κεραυνὸν καὶ τὸ σκῆπτρον ἐκ τῶν τυράννων».

Μεταξὺ τῶν νεωτέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας, οἵτινες ἦσαν φιλόλογοι ἅμα καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, δυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν τὸν Τοκβίλ, Θιὲρς, Γκυιζὼ καὶ Λαμαρτῖνον· καὶ αὐτὸς ὁ Ναπολέων Γ' ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν νὰ γίνῃ ἀκαδημαϊκὸς διὰ τῆς *Ἱστορίας τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος*.

Ἡ φιλολογία ὑπῆρξεν ὡσαύτως ἡ μεγαλειτέρα παρηγορία τῶν μεγάλων πολιτικῶν τῆς Ἀγγλίας. Ὅταν ὁ Πὶτ ἀπεσύρθη τοῦ Ὑπουργείου, καθὼς καὶ ὁ σύγχρονος αὐτῷ Φὸξ, ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων. Ὁ Γρενβὶλ ἐθεώρει τὸν Πὶτ ὡς τὸν καλλίτερον τῶν γνωστῶν αὐτῷ Ἑλληνιστῶν. Ὁ Κάννιγκ καὶ ὁ Βελλεσλεὺ, ἀποσυρθέντες τῆς πολιτικῆς, ἐνησχολοῦντο μεταφράζοντες τὰς ᾠδὰς καὶ τὰς σατύρας τοῦ Ὁρατίου. Τὸ πάθος δὲ τοῦ Κάννιγκ πρὸς τὴν φιλολογίαν ἐδεικνύετο εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ πάντα τὸν βίον. Ὁ βιογράφος αὐτοῦ ἱστορεῖ, ὅτι μετὰ γεῦμά τι δοθὲν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πὶτ, ἐνῷ πάντες οἱ συνδαιτυμόνες ἦσαν διεσκροπισμένοι καὶ συνωμίλουν, ὁ Κάννιγκ εἰς γωνίαν τινὰ τῆς αἰθούσης μετὰ τοῦ Πὶτ ἦσαν βεβυθισμένοι εἰς συνομιλίαν περὶ παλαιοῦ τινος Ἕλληνος συγγραφέως.

Συμπεράνομεν ὅτι ἡ μετὰ φρονήσεως ἐργασία καὶ ἐν μέτρῳ εἶναι ἀγαθὴ διά τε τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς τρέφεται καὶ ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν σωματικῶν ὀργάνων, ἅτινα πρέπει νὰ ἐκγυμνάζῃ διὰ τῆς ἐργασίας. Οὐχὶ ἡ ἐργασία λοιπὸν, ἀλλ' ἡ ὑπέρμετρος ἐργασία βλάπτει. Ἡ σκληρὰ δὲ ἐργασία προξενεῖ ὀλιγώτερον κακὸν τῆς μονοτόνου ἐργασίας, τῆς δυσαρέστου καὶ ἄνευ ἐλπίδος. Πᾶσα ἐργασία εἶναι καλὴ ὅταν ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος· καὶ ἐν τῶν μεγαλειτέρων μυστηρίων τῆς εὐτυχίας εἶναι νὰ ἐνασχολῆται τις ὠφελίμως ἔχων δι' ἐλπίδος ὅτι θέλει ἐπιτύχει.

Α. Μ.

Η ΔΕΣΠΟΙΝΙΣ ΜΕΝΤΣΙΚΩΦ[1]

(κατὰ τὸν Henri Navire).

Ὅτε ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ῥωσσίας Αἰκατερίνη ἡ Α' ἔπνευσε τὰ λοίσθια, ὁ τότε πρωθυπουργὸς πρίγκιψ Μεντσικὼφ ὑπέβαλεν εἰς αὐτὴν, κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν, διαθήκην, δι' ἧς μετεβιβάζετο τὸ στέμμα της εἰς τὸν δοῦκα Πέτρον, παιδίον τότε ἡλικίας τριῶν καὶ δέκα ἐτῶν, υἱὸν τοῦ Ἀλεξίου, γεννηθέντος ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ Μεγάλου Πέτρου μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Εὐδοξίας. Ἡ Αἰκατερίνη ἀπέθανε κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην νύκτα, καθ' ἣν ἀπεκλήρου διὰ διαθήκης τὰς δύο αὐτῆς θυγατέρας, τὴν Ἄνναν καὶ τὴν Ἐλισάβετ, προωρισμένας οὐδὲν ἧττον ἀμφοτέρας νὰ βασιλεύσωσι βραδύτερον. Ἀλλ' ἡ φιλοδοξία τοῦ Μεντσικὼφ ἦτο τὸ πρώτιστον ἢ, κάλλιον εἰπεῖν, τὸ μόνον ἐλατήριον ἁπάσης τῆς ζωῆς αὐτοῦ· καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ ἀποκλειστικοῦ τούτου πάθους παρορμώμενος οὗτος, ἀπὸ ἁπλοῦ παιδίου ζακχαροπλάστου τινὸς ἐγένετο ὁ φίλος, ὁ σύμμαχος καὶ ὁ εὐνοούμενος τοῦ Τσάρου Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ὅστις ἐμπλήσας αὐτὸν πλούτου, ἀνύψωσεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πρίγκιπος καὶ τοῦ ἀρχιναυάρχου καὶ κατέστησε μεθ' ἑαυτὸν τὸ πρῶτον τῆς αὐτοκρατορίας πρόσωπον ἐπιφανές. Ζητήσας λοιπὸν νὰ καταπείσῃ τὴν ἐπιθάνατον τσαρίναν ὁ Μεντσικὼφ νὰ ἀνακηρύξῃ Πέτρον τὸν Β' κληρονόμον ἑαυτῆς, οὐδόλως ἐκινήθη εἰς τοῦτο ἄνευ σκοπιμότητος· διὸ δημιουργὸς τῆς τύχης τοῦ ἐγγόνου τῆς Εὐδοξίας ὑπεχρέωσεν εὐγνωμονοῦντα τὸν νέον ἡγεμόνα νὰ διατηρῇ αὐτὸν ἐν ᾗ εἶχε θέσει· οὕτω δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ προστάτου, ἐπιτηδείως ληφθὲν, παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὴν παντοδυναμίαν.

Καὶ πράγματι ἐκυβέρνησεν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρου τοῦ Β', ὅπως δὲ διαβεβαιώσῃ ἑαυτῷ μακρότερον κράτος, ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ἐμνήστευσε Μαρίαν τὴν πρωτότοκον αὐτοῦ κόρην μετὰ τοῦ νέου διαδόχου τῆς Αἰκατερίνης.

Ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ εὐνοουμένου εἰθισμέναι καὶ εἰς τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ ὑποτεταγμέναι, ἀπεδέχθησαν ἄνευ ἐκπλήξεως τοῦ συνοικεσίου τούτου τὴν φήμην· ὁ δὲ Μεντσικὼφ ἀνεχώρησε πρὸς τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐνδιαίτημα τοῦ Ὀρανιεμβάσιμ, ὅπου ἡ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀρσενικὼφ καταγομένη σύζυγος μετὰ τῶν θυγατέρων της καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ διήνυον τὴν μειδιῶσαν ὥραν τοῦ ἔαρος. Ἐκεῖ μὲ μορφὴν ἀπαστράπτουσαν ὑπερηφανίαν καὶ χαρὰν ὁ Μεντσικὼφ ἠσπάσατο φιλοστόργως τὴν πριγκίπισσαν καὶ τὰ τέκνα του καὶ λαβὼν μεθ' ἀγάπης τὴν χεῖρα τῆς πρωτοτόκου·

— Ἀγαπητή μου Μαρία, λέγει πρὸς αὐτὴν μὲ φωνὴν τρυφερὰν, ἐγγίζομεν εἰς κρισιμωτάτην

1. Ἀπὸ τὴν Ἡμερολόγιον.

στιγμὴν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ μέλλον τῆς οἰκίας τῶν Μεντσικώφ. Θὰ θέσω ὑπὸ δοκιμασίαν τὸ θυγατρικὸν καὶ ἀδελφικόν σου φίλτρον. Πλὴν μένε ἥσυχος, προσέθηκε μετὰ μειδιάματος δηλοῦντος τὴν ἀμηχανίαν, ἣν ἡ παναγυρικὴ αὕτη ἀπαρχὴ ἀνεγέννησεν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς νεάνιδος. Τὸ κατὰ σὲ, πρόκειται μόνον νὰ συναινέσῃς εἰς τὴν εὐτυχίαν σου καὶ τὸ ἐλπίζω, ἔτι δὲ μὲ μείζονα, τὸ βεβαιῶ, τιμὴν ἢ ὅσην νὰ ὀνειροπολήσῃ ἐδύνατο γυναικὸς φιλοδοξία.

Ἡ Μαρία ἐπλησίαζε νὰ διανύσῃ τὸ δέκατον πέμπτον τῆς ἡλικίας αὐτῆς ἔτος.

Τὸ καθαρῶς ᾠοειδὲς τῆς ὑπώχρου της μορφῆς, ὑπὸ λαμπρᾶς ξανθῆς κόμης περιεστεμμένης, ἀπεικόνιζεν ἀθῳότητα καὶ ἀγγελικὴν καλλονὴν, ἀναδεικνυομένην ἔτι μᾶλλον ἀξιοθαύμαστον διά τινος σκοτεινοῦ χρώματος μελαγχολίας κεχυμένης ἐπὶ τῶν λεπτῶν αὐτῆς χαρακτήρων καὶ τοῦ ὅλου τῆς φυσιογνωμίας. Οἱ δὲ βλέποντες αὐτὴν ἐνόουν ἐφεξῆς, ὅτι τὸ θεσπέσιον τοῦτο πλάσμα δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συνετάξαντο τοῖς γηΐνοις δι' ἀῤῥήκτων δεσμῶν, καθόσον καὶ ὁ κυανοῦς μέγας αὐτῆς ὀφθαλμὸς, αὐτομάτως πρὸς οὐρανοὺς ἰθυνόμενος, ἐφαίνετο πάντοτε, ὅτι ἐκεῖ ἐζήτει τὴν ἐπιθυμητὴν πατρίδα. Ἀλλ' ἡ τῶν ἀέλπτων μεγαλείων ἀγγελία ἀντὶ νὰ φαιδρύνῃ τὸ πρόσωπόν της, ὅπως ἀνέμενεν ὁ Μεντσικὼφ, μετέβαλε τὴν ἀδημονίαν της εἰς ἄρρητον ἀπεικόνισμα θλίψεως.

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἐλάτρευε τὸν πατέρα της, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειάν της, ὅπως φανῇ, ὅτι τὴν διακοίνωσιν ταύτην, τὴν ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν χειλέων της ᾠρημένην, ἀπεδέξατο μετὰ τῆς αὐτῆς χαρᾶς, μεθ' ἧς καὶ ὁ πατήρ της· οὗτος δὲ τότε μετὰ τῆς ἐπιτετηδευμένης παρὰ τοῖς αὐλαῖς σοβαρότητος ἐγονυπέτησε πρὸ τῆς Μαρίας, καθ' ἃ τὸ τῶν μοσκοβιτῶν ἔθιμον διατάσσει νὰ πράττῃ πᾶς, ὅστις τὸ πρῶτον παρουσιάζεται πρὸ τῆς γυναικὸς τοῦ ἡγεμόνος, καὶ προτρέψας τήν τε γυναῖκα καὶ τὰ δύο του ἄλλα τέκνα τὸ αὐτὸ νὰ πράξωσι,

— Προσφωνήσατε μετ' ἐμοῦ, λέγει πρὸς αὐτὰ σοβαρῶς, τὴν μνηστὴν τοῦ Τσάρου.

Ἡ Μαρία ἦτο βεβαίως συγκεκινημένη, ἀλλ' ἡ συγκίνησίς της ἦτό τι πολὺ διάφορον ἐκείνης τὴν ὁποίαν πᾶσα ἄλλη ἐν τῇ θέσει της ἤθελε δοκιμάσει, καὶ ἀντὶ φωνῆς χαρᾶς, ἣν προσεδόκα ὁ Μεντσικὼφ, κραυγὴν λύπης ἀφῆκεν ἐκ τοῦ στήθους της, ὅτε εἶδε τοὺς οἰκείους προσκυνοῦντας πρὸ αὐτῆς.

— Τί πράττεις, πάτερ μου, ἀνέκραξεν, ἀνεγείρουσα τὸν Μεντσικώφ. Ὦ, δὲν εἰξεύρεις τί μοι εὔχεσαι!

— Πλὴν δὲν εἶναι εὐχὴ, ἀπήντησεν ἀπόπληκτος ἐκεῖνος· τὸ ἀγγελλόμενον εἶναι πρᾶγμα τετελεσμένον.

— Πῶς! Θὰ εἶμαι ἀληθῶς ἡ μνηστὴ τοῦ Τσάρου;

— Ἀναμφιβόλως, ὑπέλαβεν ὁ Μεντσικώφ. Πλὴν μήπως εἶναι τάχα νέον, τόσον δεινὸν νὰ τὸ ἀκούσῃ τις; Ἐγὼ ἐπέρανα τὸ συνοικέσιον τοῦτο.

— Τότε, πάτερ μου, δακρυῤῥοοῦσα λέγει ἡ νεᾶνις, ἄνευ ἀμφιβολίας ἐπέρανας τὴν δυστυχίαν μου.

Σκοτεινὸν νέφος διεχύθη ἐπὶ τοῦς χαρακτῆρας τοῦ πρίγκιπος, καὶ μεθ' ὕφους αὐστηροῦ θεωρήσας τὴν κόρην του·

— Μαρία, λέγει, οὐδόλως εἶναι φυσικὴ τοιαύτη τις διαγωγὴ εἰς τὴν κόρην τοῦ Μεντσικώφ· μοὶ κρύπτεις μυστήριον, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμουν αἰωνίως ν' ἀγνοῶ καὶ τὸ ὁποῖον ὅμως ὀφείλω νὰ μάθω.

Ἐκείνη ἀκούσασα τὸν πατέρα της ὑποδηλοῦντα ὑπόνοιάν τινα, τῆς ὁποίας δὲν ἐνόει καλῶς ὅλην τὴν ἔκτασιν, ᾐσθάνθη τὸ ἐρύθημα ἀναβαῖνον εἰς τὰς παρειάς της καὶ ἐταράχθη, ἀλλ' ἡ ταραχή της διήρκεσεν ἐπ' ὀλίγον, μεθ' ὃ ἐπῆλθεν ἡ ῥάθυμος σταθερότης τῆς ἀθῳότητος.

— Τί αἰνίττονται οἱ λόγοι σου ἀγνοῶ, λέγει μεθ' ἁπλότητος· σὲ βεβαιῶ ὅμως, πάτερ μου, ὅτι οὐδέποτε ἔπαυσα οὖσα ἀξία σοῦ καὶ τῆς μητρός μου· ἂν δὲ ἀποποιοῦμαι θρόνον, πράττω τοῦτο, διότι ὑπακούω εἰς τὴν φωνὴν τῆς καρδίας μου, ἥτις δὲν θέτει τὴν εὐτυχίαν, ὅπου σεῖς τὴν βλέπετε, καὶ τὴν ὁποίαν ἀναμφιβόλως τυχαίως ἐπεδαψίλευσεν ὁ Θεός.

Αὕτη ἡ ἀπάντησις, ἡ ἀπεικονίζουσα ἀφελῆ εὐγένειαν καὶ μεγαλεῖον, οὕτως ἐτάραξε τὸν Μεντσικώφ, ὥστε εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς θυγατρός του ἠσθάνετο, ὅτι πᾶσα ἡ τῆς ζωῆς καὶ ὀνόματος αὐτοῦ λαμπηδὼν ὠχρία, ὅτι ὀλιγωροῦσα αὕτη ἑνὸς στέμματος, ἀνυψοῦτο ἀπειράκις μᾶλλον ἢ ὅσον αὐτὸς ἐνόμιζεν ὅτι ἀνυψοῦτο, καταθέτων τοῦτο πρὸ τῶν ποδῶν της.

Ἐν τούτοις πᾶσά του ἡ φιλοδοξία, ἐπὶ στιγμὴν καταβληθεῖσα, ἀνεφάνη μετ' ὀλίγον μᾶλλον διάπυρος καὶ μᾶλλον διήγειρεν αὐτὸν εἰς ἀγανάκτησιν, διότι ἔβλεπεν ἀποχωριζόμενον κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τὸν σκοπὸν τοσούτων ἀγώνων καὶ μηχανορραφημάτων. Εἰς τὴν ζωήν του πρώτην ἤδη φορὰν συνήντησε ψυχὴν, τὴν ὁποίαν ἐμαγγάνευε μᾶλλον ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία ἢ ἡ τῆς γῆς, καὶ διὰ τοῦτο διηυθύνθη εἰς τὸ παιδικόν του φίλτρον καὶ εἰς τὴν ἀφοσίωσιν τῆς κόρης, ἣν ἐπὶ τέλους εὗρε θῦμα.

— Ἔστω, πάτερ μου, θὰ γείνω τσαρίνη, λέγει αὐτῷ μετὰ τοῦ μελαγχολικοῦ καὶ ἡδέος μειδιάματος, ὅπερ ἐδάνειζε τοσαῦτα εἰς τοὺς χαρακτῆράς της γόητρα, ἐὰν τοιαύτη εἶναι ἡ τοῦ Θεοῦ θέλησις, ἐπιπροσθεῖσα μεθ' ἑνὸς εἴδους σοβαρότητος ἁγίας καὶ προφητικῆς. Ἀποσπάσας δ' ἅπαξ τὴν συναίνεσίν της ὁ Μεντσικὼφ, ὅστις ἐνόμιζεν, ὅτι διὰ παντὸς ἐκράτει τῆς τύχης, ἀνεχώρησε μετὰ τῶν οἰκείων διὰ Πετρούπολιν,

ἔνθα διενοεῖτο, ὅτι θὰ ἀπαστράψῃ ἐκ τῆς αἴγλης τῆς νέας του εὐνοίας. Ἡ συνοδία του συνίστατο ἐκ πολυκεφάλου θιάσου ὑπηρετῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ἡ δὲ θεραπεία του προσεπάλαιε κατὰ τὴν πολυτέλειαν πρὸς τὴν τοῦ ἡγεμόνος.

Ἡ Μαρία ἐδεξιοῦτο μεθ' ὅλων τῶν εἰς τὴν τσαρίνην ὀφειλομένων τιμῶν, δοκιμάζουσα παρὰ τὴν βούλησίν της ἀόριστόν τινα φρίκην, διότι ἐδέχετο τοσαύτας ὑποκλίσεις. Εἶχε μᾶλλον τὸ ἦθος τοῦ θύματος, τοῦ παρὰ τῶν ἀρχαίων παρασκευαζομένου ὅπως προσενεχθῇ εἰς τὸν βωμὸν, ἢ νέας τινὸς Ἐσθὴρ, πορευομένης νὰ δεχθῇ τὸν τίτλον τῆς βασιλίσσης μετὰ τοῦ συζυγικοῦ· ὅτε δὲ νεαραὶ ἀγρότιδες συνωστίζοντο, ὅπως θεωρήσωσιν αὐτὴν ἔκθαμβοι διερχομένην, καὶ μετὰ φθόνου ἴσως, πολλῷ μᾶλλον ἐξήλου ἡ Μαρία τὴν ταπεινὴν των τάξιν, ἣ αὐταὶ τὸ στέμμα ἐκείνης.

— Φεῦ! ἔλεγεν ἀνιωμένη, εἶμαι καθὼς τὸ ἴον, ὅπερ ζῇ ἐν τῇ σκοτίᾳ· ἐν πλήρει φωτὶ θ' ἀποθάνω.

Ἀλλὰ τὰ πράγματα πολὺ μετεβλήθησαν κατὰ τὴν βραδεῖαν ἀπουσίαν τοῦ Μεντσικώφ.

Λίαν θαῤῥαλέος οὗτος εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην ἑνὸς παιδίου καὶ λίαν εὐαρέστως εἰς τὴν ἐπίδειξίν του ἠσχολημένος, παρημέλησε τὴν δέουσαν ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ ἀνήλικος ἐπαγρύπνησιν· οἱ δ' ἐχθροί του Ὀστερμάνος, Γολοφκῖνος, Γαλιτσῖνος, καὶ Δολγορούκης συνεφώνησαν νὰ ὑποσκάψωσιν ὑπ' αὐτὸν τὴν δύναμίν του. Καὶ δὴ καὶ τὴν δυσαρέσκειαν αὐλῆς ζηλοτύπου εἰργάσαντο, καὶ τὴν θρασύτητα τοῦ ἐπιτρόπου κατηγόρησαν, διότι ἐτόλμα τὴν σύμμιξιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ αἵματος τοῦ Ῥωμανώφ μὲ τὸ αἷμα ἑνὸς νεαυξήτου, ἑνὸς τρεχετύχου (vagabond) καὶ ἐπωφεληθέντες ἐκ τῆς εἰς Ὀρανιεμβάσιμ ὁδείας τοῦ Μεντσικώφ ἐποίησαν ἁνάρπαστον τὸν νέον Τσάρον ἀπὸ τοῦ ἐν Πέτερχοφ μεγάρου του, ἐν ᾧ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ ἐπίτροπος, μέλλων ὁσονοῦπω ν' ἀγάγῃ τὴν μελλόνυμφον αὐτοῦ.

Ὁ Μεντσικώφ ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ μὴ ἐν Πέτερχοφ ἀνευρέσει τοῦ Τσάρου τρέχει εἰς Πετρούπολιν, ἀσθμαίνων φθάνει εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν μέγαρον, ἀλλὰ τῷ ἀπαγορεύουν ν' ἀνεβῇ τὸν οὐδόν· ἐπανέρχεται τότε εἰς τὸ ἴδιόν του μέγαρον καὶ μανθάνει, ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ Τσάρου ἢ μᾶλλον ἐκείνων, οἵτινες ἐνήργουν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, ἀφεῖλον αὐτὸν καὶ θησαυροὺς καὶ φύλακας καὶ πάντα τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη. Δὲν ἀπελπίζεται ὅμως ἀκόμη· ἐλπίζων δὲ εἰς τὴν μακρὰν μὲ τὸν Πέτρον σχέσιν του, πέμπει τὴν γυναῖκά του καὶ τὴν κόρην αὐτοῦ νὰ τὸν ἱκετεύσωσιν ἐνδάκρυς, ὅπως ἐπιτρέψῃ αὐτῷ συνέντευξιν· ἀλλὰ φρουρὰ ἐξ ἐπιλέκτων στρατιωτῶν ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀπαντήσεως τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἐν Πετρουπόλει ἐνδιαίτημά του, τὸ ὀλίγον τῆς πρωτευούσης ἀφιστάμενον.

Συνοδοὶ αὐτοῦ ἦσαν ἡ σύζυγός του καὶ τὰ τέκνα· αὐτὸς δὲ ὑπέφερε τὴν ἑαυτοῦ δυσημερίαν, ὡς ἦτο ἄξιος τῆς τύχης του, μετὰ γενναίας ἀταραξίας· καθότι συνελθὼν ἑαυτῷ ὁ δαιμόνιος οὗτος ἄνθρωπος, πάνυ ταχέως ἀνεκτήσατο τὴν πάλαι ἐνέργειάν του. Τὸ τέρμα ὅμως τῆς δυσμενείας, εἰς ἣν ὑπέπεσε—τὴν φρικαλέαν Σιβηρίαν,—τὸ διέβλεπεν ἀδεῶς. Ναί, δὲν τὸ ἐφοβεῖτο δι' ἄλλο εἰμὴ μόνον διὰ τὰ περικυκλοῦντα αὐτὸν τόσῳ προσφιλῆ ὄντα, ἅτινα δὲν ἔτυχον τοῦ ψηφίσματος τῆς προγραφῆς, καὶ ἦσαν ἑπομένως ἐλεύθερα νὰ μείνουν. Πρὸς τοῦτο μάλιστα τοὺς καθιέτευσεν ὁ Μεντσικώφ, τοῖς τὸ προσέταξε· πλὴν μάτην. Ἡ εὐγενὴς αὕτη ἀφοσίωσις συγκινεῖ μέχρι δακρύων ἐκεῖνον, ὅστις εἶναι τὸ ἀντικείμενον ταύτης. Ἐνηγκαλίζετο μετὰ φιλοστόργου τρυφερότητος τὴν πριγκίπισσαν καὶ τὰ τέκνα του καὶ ἀφήσας νὰ πέσῃ ἐπὶ τῆς πρωτοτόκου του βλέμμα ἀλγεινὸν, τῇ λέγει συγκεκομμένῃ τῇ φωνῇ·

— Ὦ φεῦ! ταλαίπωρόν μου τέκνον, ἄλλο στέμμα διά σὲ ὠνειροπόλησα, ὄχι τὸ τοῦ μάρτυρος.

— Προτιμῶ τοῦτο, πάτερ μου, ἀπήντησεν ἡ Μαρία μετὰ φωνῆς πολλῷ μᾶλλον καρτερικῆς ἢ ὅτε εἶπε «*θὰ γείνω τσαρίνη.*»

Ὁ Μεντσικώφ ἐπί τινας στιγμὰς προσεῖδεν αὐτὴν ἐν σιγῇ, ὡσεὶ καταληφθεὶς ὑπὸ ἁγίου τινὸς σεβασμοῦ καὶ οἱονεὶ διαφωτισθεὶς ὑπὸ αἰφνιδίας ἀποκαλύψεως.

— Τί ἐφαντάσθην λοιπὸν χθές; ὑπετονθόρυσε. Τῆς γῆς τὰ στέμματα δὲν εἶναι ἄξια νὰ κοσμῶσι τῶν ἀγγέλων τὰ μέτωπα;

Ἐν τούτοις οἱ ἐχθροί του εὗρον αὐτὸν πολὺ πλησιάσαντα εἰς τὸ Ῥεννεβούργον ἀπὸ τῆς Πετρουπόλεως καὶ τοῦ Τσάρου, καίτοι ἡ κατοικία αὕτη ἀφίστατο τῆς Μόσχας ἑκατὸν πεντήκοντα λεύγας, καὶ διὰ τοῦτο, ὅπως εἶχε προϊδεῖ, τὸν ἐξώρισαν χιλίας πεντακοσίας λεύγας μακρὰν ἀπ' ἐκεῖ, εἰς τὸ ἐν Σιβηρίᾳ χωρίον Ἰακούστην.

Ἑτοιμάζεται λοιπὸν ἡ δύστηνος οἰκογένεια διὰ τὴν ἐξορίαν ταύτην, ἀφ' ἧς μετὰ μικρὸν ἐπέστρεψεν· ἀλλ' αἱ δυνάμεις τῆς πριγκιπίσσης Μεντσικώφ δὲν ἐξίσωσαν τὴν ὑπακοήν της, διότι ἐξέπνευσεν ὑπὸ τοῦ καμάτου, ὑπὸ τοῦ ψύχους, ὑπὸ τῆς ἀλγηδόνος μεταξὺ τοῦ Ῥεννεβούργου καὶ τοῦ Καζὰν, κατὰ τὴν ἀγωνίαν τῆς ὁποίας τὸν ἱερέα ἀντικατέστησεν ὁ σύζυγος, καὶ οὐδὲν ἐκ τῶν ἐπιγείων του ἀγαθῶν ἔκλαυσεν ἢ τὴν σύζυγόν του.

Ἀλλ' ἡ Μαρία;

Αὕτη μετὰ καρτερίας σπανίας εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην τῶν νεανίδων ἐταμάτησε τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς μητρός της καὶ ἐπὶ τοῦ πεπηγότος αὐτῆς μετώπου καταθεῖσα τὸν πανύστατον ἀσπασμόν·

— «Ἐντὸς ὀλίγου», τῇ λέγει ταπεινῇ τῇ φωνῇ, καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ὑπέδειξαν τὸν οὐρανόν.

Ἐν τέλει ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰακούστην ἡ τῶν ἐξορίστων μας ἀποικία, εἰς οὓς ὑπὸ εὐσπλαγχνίας κινούμενος ὁ διοικητὴς τῆς Τολβόρσκης ἐχορήγησε μερικὰ βούβλια, δι' ὧν ὁ Μεντσικώφ ἠγόρασε τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα πρὸς καλλιεργίαν τῆς γῆς καὶ κατεσκεύασε ξυλίνην τινὰ καλύβην, ἐν ᾗ κατέλυσε μετὰ τῶν τέκνων του καί τινων ὑπηρετῶν, πιστῶν μεινάντων καὶ ἐν αὐτῇ αὐτοῦ τῇ δυστυχίᾳ.

Ἐκεῖ ἐνδυθεὶς τῶν χωρικῶν τῆς Σιβηρίας τὸ ἔνδυμα ὁ πρίγκιψ Μεντσικώφ, ὁ πρωθυπουργὸς τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τριῶν βασιλειῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ κληρονόμος τοῦ ὀνόματός του μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν του, ἡ ἑτέρα τῶν ὁποίων ἦτο μνηστὴ τοῦ Τσάρου, παρεδόθησαν εἰς τὰς ἐξευτελιστικωτάτας καὶ τραχυτάτας τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, παρέχοντες εἰς τὸν κόσμον τὸ ἀνήκουστον παράδειγμα τῆς ἀσταθείας τῶν ἀνθρωπίνων μεγαλείων.

Ἡ μνηστὴ τοῦ Τσάρου προητοίμαζε τὴν τροφὴν, ἡ δὲ ἀδελφή της, βοηθουμένη καὶ ὑπό τινος δούλης τοῦ Μεντσικώφ, διώρθωνε τὰ ἐνδύματα καὶ ἔπλυνε τὰ ὀθόνια· ταύτην δὲ τὴν ὑπερβόρειον ἀποικίαν, ἧς τὰς ἡμέρας ἐπλήρου ἡ ἐργασία, ἡ δέησις καὶ ἡ μελέτη, ἀπετέλουν ὀ σπρῶν σπόροι, ἓν ἔλυθρον, τέσσαρα πλήρη κιβώτια καί τινα ὀρνίθια καὶ περιστέρια σταλέντα ἐκ Τολβόρσκης ὑπό τινος ἀγνώστου εὐεργέτου.

Ἀλλ' ἤδη δὲν προτιθέμεθα νὰ διηγηθῶμεν ἡμέραν πρὸς ἡμέραν τὴν ἀλγεινὴν ταύτην ἐξορίαν καὶ πάντα τὰ ἀλλεπάλληλα αὐτῆς δεινοπαθήματα, καθόσον μέγας τις συγγραφεὺς, ὁ Λαμαρτῖνος, ἀπηθανάτισεν ἐν τῇ *Ἱστορίᾳ τῆς Ῥωσσίας* τὸ περὶ τούτου ἀπομνημόνευμα· θέλομεν μόνον νὰ συνοδεύσωμεν μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς ἐπιγείου ὁδείας της τὴν γλυκεῖαν καὶ μελαγχολικὴν ἐκείνην μορφὴν, ἥτις ἐκαλεῖτο Μαρία Μεντσικώφ καὶ ὑπῆρξε μίαν μόνην ἡμέραν μνηστὴ τοῦ Τσάρου.

Ὀλίγους λοιπὸν μῆνας μετὰ τὴν ἐν Σιβηρίᾳ διαμονήν των ὁ ἀδελφὸς καὶ ἡ νεαρὰ ἀδελφὴ τῆς Μαρίας κατέπεσον ἐπικινδύνως ἀσθενεῖς. Τὸ τραχὺ τοῦ τόπου τούτου κλίμα, τὸ μᾶλλον δολοφόνον ἢ τὸ τῆς Καϋέννης, ὅπερ ὑγιεῖς ἀνθρώπους θανατώνει, διέφθειρε τὰς πηγὰς τῶν νεαρῶν τούτων φύσεων, αἵτινες ἦσαν τόσον λεπτοφυεῖς καὶ εὔθραστοι, καὶ ὁ Μεντσικώφ καὶ ἡ Μαρία ἀλληλοδιαδόχως ἐπεφορτίσθησαν νὰ ἀγρυπνῶσι νύκτα καὶ ἡμέραν παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τῶν ἀσθενῶν. Ἡ περιποίησίς των, ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τῶν θαυμασίων μέσων τὰ ὁποῖα ἡ φύσις ἐπιφυλάσσει εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην, ἐθριάμβευσε κατὰ τοῦ θανάτου· κατὰ δὲ τὴν ἀνάῤῥωσιν τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ νέου Μεντσικώφ, ἡ Μαρία προσεπάθει δι' ἀπείρως τρυφερᾶς περιθάλψεως καὶ διὰ διαφόρων ἐπινοήσεων διηγήσεως ἱστοριῶν ἐξαισίων, ἀναφέρουσα καὶ τοὺς εὐτυχεστέρους τοῦ παρελθόντος χρόνους, νὰ τέρψῃ τῶν ταλαιπώρων τούτων παιδίων τὴν καρδίαν καὶ νὰ τὰ κάμῃ νὰ λησμονήσωσιν, ὅτι δὲν εἰσῆλθον δι' ἄλλο εἰς τὴν ζωὴν, εἰμὴ μόνον διὰ νὰ εἰσέλθωσι ταὐτοχρόνως καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν. Πλὴν φεῦ! ἦτο τελευταία λάμψις ἀγνῆς φλογὸς, τὴν ὁποίαν ὁ σκληρὸς ἀκτῶς ἄνεμος ἐπρόκειτο μετ' οὐ πολὺ νὰ σβέσῃ, ἦτο τὸ ἔσχατον ἄρωμα τοῦ μυροπνόου κρίνου, τὸ ὁποῖον ἡ καταιγὶς τῆς δυστυχίας ἐπρόκειτο νὰ ἐκκόψῃ ἐπ' αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ μίσχου του.

Ἀλλ' οἱ μόχθοι, αἱ θλίψεις καὶ αἱ πολυειδεῖς βάσανοι, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νόσου τῆς τε ἀδελφῆς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς ὑπέστη, δὲν ἐβράδυναν νὰ σπείρωσι καὶ ἐν αὐτῇ τὸν σπόρον τῆς νόσου, τὸ δὲ χείριστον, ὅτι τὸ κακὸν ἐν αὐτῇ ἐβάθυνε μετὰ πλειοτέρας ὁρμῆς, ὡς εἰ ἤθελε νὰ ἐκδικηθῇ τὸ νέον τοῦτο θῦμα, διότι ἀπελάκτισεν αὐτὸ ἀπὸ τῆς διπλῆς του λείας· ὅτε δὲ κατέπεσε κλινήρης, εἶχε τὸ προαίσθημα, ὅτι δὲν θὰ ἀνεγερθῇ ἐκεῖθεν πλέον; ἀναγγείλασα τοῦτο καὶ εἰς τὸν πατέρα της, χωρὶς νὰ φανῇ πεφοβισμένη ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἢ τῆς φωνῆς ἢ ἄλλων τινῶν σημείων φρίκης, τὰ ὁποῖα ἡ τοῦ θανάτου προσέγγισις ἐκτυποῖ ἐπὶ τῶν χαρακτήρων ἐκείνων τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ θερίσῃ.

Ὑπερφυσικόν τι φῶς, τὸ φῶς τῆς τρισολβίου κατοικίας, τὴν ὁποίαν διέβλεπεν αὕτη, ἤδη ἀναμφιβόλως ἐφώτισε τὸ ὠχρόν της πρόσωπον καὶ τὴν ξανθήν της κόμην ἐν μόνον μελαγχολίας νέφος διῆλθεν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν της, ἐφ' ὧν ἦτο ἐζωγραφημένη ἡ εὐδαιμονία τῶν ἀγγέλων, καὶ τοῦτο ἔγεινεν, ὅτε οἱ τὰ μάλα φιλοῦντες αὐτὴν ἀδελφοί της, οἱ παρὰ τὴν κλίνην αὐτῆς ὁλολύζοντες, μετὰ τούτων δὲ καὶ οἱ πιστοὶ ὑπηρέται τοῦ πατρός της, ὀρθοῦ ἱσταμένου καὶ τούτου παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τῆς ἐπιθανάτου κόρης του καὶ ἐξαντλήσαντος τὰς παρ' αὐτῷ πηγὰς τῶν δακρύων ὑπὸ τοῦ ἄλγους, προσέβλεπον αὐτὴν ἀπαραμύθητοι μετὰ βλέμματος αἱμοσταγοῦς καὶ ἀτενοῦς, ἐνῷ αὕτη διὰ σχήματος παραιτήσεως τοῖς ἔδειξε τὸν οὐρανὸν, καὶ διὰ τῆς γλυκύτητος καὶ τοῦ μειδιάματός της τοῖς ἔδωκε νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἀπέθνησκεν εὐδαίμων καὶ δὲν ἔπρεπε διὰ τοῦτο νὰ καταθλίβωνται.

Ὀλίγας στιγμὰς πρὶν ἢ ἐκπνεύσῃ ἔπεσε τὸ βλέμμα της πρός τινα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς της χειρὸς λάμποντα ἀδάμαντα, ὅστις ἦτο ὁ ὑπὸ τοῦ πατρός της ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ Πέτρου Β' δοθεὶς αὐτῇ ἀῤῥαβών. Τοῦτον ἀποσπάσασα ἀπὸ τοῦ δακτύλου της καὶ δοῦσα τῷ πατρί·

— Ἐὰν ποτε ἐπανίδητε τὴν Ῥωσσίαν, ἀπόδοτε τὴν κηδεστίαν ταύτην εἰς τὸν Τσάρον, εἶπεν· ἤδη εἶμαι μνηστὴ ἡγεμόνος ἀπείρως

μᾶλλον ἰσχυροτέρου αὐτοῦ... καὶ ἀπέθανεν.

Ἀπέθανεν ἐν τινι τῆς Σιβηρίας καλύβῃ, ἄνευ οὐδενὸς παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν της ἱερέως ἢ τοῦ πατρός της, ὅστις αὐτὸς ἀπήγγειλε τοὺς νεκρωσίμους ψαλμοὺς, αὐτὸς ἔσκαψε μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας τὴν γῆν τοῦ δαπέδου τῆς καλιᾶς, ἵνα θάψῃ ἐκεῖ τὴν κόρην του.

— Οὕτως ἔδοξε τῷ Θεῷ, εἶπε συμπληρῶν τὸ σπαρακιστικάρδιον τοῦτο καθῆκον· ὅπως ἐξαγνισθῇ τὸ παρελθὸν τοῦ Μεντσικὼφ καὶ τὸ ὄνομά του ἐν τῷ μέλλοντι, ἐχρειάζετο ἓν θῦμα· ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς ἀλλὰ καὶ δίκαιος, καὶ ἐπέζησεν ὀλίγον χρόνον τῆς πολυφιλήτου του θυγατρός.

Μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας του, ὁ θάνατος τῷ ἐφαίνετο πλέον εὐεργέτημα, καὶ ἀπέθανεν ἀποσπασθεὶς ἐντελῶς τῶν ἀνθρωπίνων μεγαλείων, πλήρης γαλήνης καὶ καρτερίας, ὡς ὀφείλει ν' ἀποθάνῃ ὁ χριστιανός. Δοὺς δὲ τὴν τελευταίαν εὐλογίαν εἰς τὰ τέκνα του εἶπεν·

— Αἱ ψυχαί σας εὑρίσκονται ἀκόμη ἐν ἀθῴῳ καταστάσει· ταύτην δὲ θὰ προστατεύσωσι μᾶλλον αἱ ἔρημοι αὗται, ἢ ὁ τῆς αὐλῆς ἀήρ· ἐὰν ὅμως ποτὲ ἐπιστρέψητε ἐκεῖ, ἐκεῖνα μόνον τὰ παραδείγματα νὰ ἐνθυμηθῆτε, ὅσα σᾶς ἔδωκα ἐν ταύτῃ τῇ διαμονῇ.

Καὶ τὸν ἔθαψαν τὰ τέκνα του ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ, ἔνθα αὐτὸς εἶχε καταθέσει τὴν πρωτότοκόν του κόρην.

Καθ' ἣν ὅμως στιγμὴν ἐπλησίαζε νὰ ἐκπνεύσῃ, αὐλικός τις ταχυδρόμος ἐκόμισεν αὐτῷ τὴν χάριν καὶ τὰ εἰς Πετρούπολιν ἀνακλητήριά του. Πέτρος ὁ Β' εἶχεν ἀποθάνει· ἡ πρώτη δὲ φροντὶς τῆς αὐτοκρατείρας Ἄννης τῆς διαδεχθείσης αὐτὸν, ἄμ' ἀναβάσης τὸν θρόνον, ἦτο ν' ἀνακαλέσῃ ἐκ Σιβηρίας τὸν φίλον καὶ πιστὸν τοῦ πατρὸς ὑπουργὸν, τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν ἐξορίαν του ἔμελλον ν' ἀντικαταστήσωσιν οἱ δημιουργοὶ τῆς δυστυχίας του, οἱ Δολγοροῦκαι. Ἀλλ' ἐκ τοῦ παλινστρόφου τούτου τῆς τύχης μόνος ὁ Ἀλέξανδρος Μεντσικὼφ καὶ ἡ ἀδελφή αὐτοῦ Ἑλένη ὠφελήθησαν. Ἐπανελθόντες ἐν Ῥωσσίᾳ ἔτυχον παρὰ τῇ αὐτοκρατείρᾳ Ἄννῃ ἀνταξίας τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός των δεξιώσεως, ἀποδοθέντων εἰς τὸν υἱὸν πάντων τῶν ὑπουργημάτων καὶ ἀξιωμάτων τοῦ πρίγκιπος πατρός.

Ἔκτοτε ἀπὸ τῆς εὐδαίμονος ταύτης ἐπανόδου, ὁ οἶκος τοῦ Μεντσικὼφ δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ ῥίπτῃ τὰς ζωηροτέρας λάμψεις.

Δημ. Π. Ρεβιγαντοπουλοι.

Ὁ Μανουὴλ Τομπάζης διηγεῖτο, αὐτόπτης τοῦ πράγματος γενόμενος, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικόλαος ἠναγκάσθη ποτὲ ἐξ ἐναντίων ἀνέμων νὰ καταπλεύσῃ εἰς Πύλον, ὅπου εὗρεν ἠγκυροβολημένον τὸν φίλον του Νικόλαον Λάμπρον ἐκ Σπετσῶν. Ἀμφότεροι οἰκειωθέντες πρὸς τὸν ἀγὰν τοῦ τόπου, προσεκλήθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς γεῦμα· καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐωχίας εἶπεν ὁ ὀσμανίδης τοπάρχης τὸν Λάμπρον νὰ τραγουδήσῃ· ὁ δὲ, ζητήσας τὸ μουσικὸν ὄργανόν του, ἤρχισε

Διψῶν οἱ κάμποι γιὰ νερὰ
Καὶ τὰ δουνὰ γιὰ χιόνια,
Διψᾷ καὶ ὁ δόλιο Ζαχαριὰς
Γιὰ τούρκικα κεφάλια.

Διεκόπη μόνον μετὰ τὴν πρώτην ταύτην στροφὴν ἵνα εἴπῃ πρὸς τὸν ξενίζοντα δεσπότην· «μὴ σοῦ κακοφανῇ, ἀγᾶ μου, τὸ τραγούδι τὸ λέγει.» — «Δὲν πειράζει, ἀπήντησε μειδιῶν ὁ ὀσμανίδης, δὲν πειράζει, ῥείζη Νικόλα, ἐξακολούθει.»

ΙΝΔΑΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΠΤΑΣΙΑΙ

Παρετηρήθη πολλάκις ὅτι παρεμπίπτοντος λόγου ἔν τινι συνανα στροφῇ περὶ ὑπερφυσικῶν φαινομένων, οἱ ἡμίσεις τοὐλάχιστον τῶν παρευρισκομένων εἶνε ἕτοιμοι νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν διὰ τῆς διηγήσεως διαφόρων περιστατικῶν, τῶν ὁποίων ὅμως σπανίως ὑπῆρξαν μάρτυρες αὐτόπται, ἀλλ' ἔμαθον παρ' ἄλλων ἀκουσάντων αὐτὰ παρὰ τῶν αὐτοπτῶν.

Αἱ πλεῖσται βεβαίως τῶν τοιούτων διηγήσεων εἶνε παντάπασι φαντασιώδεις, αἱ δὲ λοιπαὶ στηρίζονται ἐπὶ σφαλερᾶς ἀντιλήψεως μᾶλλον ἢ ἧττον κοινῶν φυσικῶν φαινομένων, καὶ διὰ τοῦτο αἱ ὑπερφυσικαὶ δυνάμεις τερατουργοῦσι κατὰ προτίμησιν ἐνώπιον ἀνθρώπων ἀμαθῶν καὶ ἀγεύστων ἐπιστήμης, τὸν αὐχένα τῶν ὁποίων πιέζει βαρὺς τῆς δεισιδαιμονίας ὁ ζυγός.

Τὸν πραγματικὸν πυρῆνα πολλῶν ἐκ τῶν διηγήσεων τούτων ἀποτελοῦσιν αἱ λεγόμεναι *παραισθησίαι* (hallucinationes). Καλοῦνται δὲ τοιουτοτρόπως ἰνδάλματα ἢ εἰκόνες προσώπων καὶ πραγμάτων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τίποτε πραγματικὸν, παρίστανται ὅμως εἰς τὴν συνείδησιν ὡς ἀληθεῖς, ὑπὸ διαφόρους ἐνεργείας καὶ καταστάσεις, καὶ συμφύρονται πολλαχῶς μὲ τὰς ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου πραγματικὰς ἀντιλήψεις.

Εἶναι δὲ αἱ παραισθησίαι γεννήματα ἀνωμάλου ἢ ἀσυνήθους λειτουργίας τῶν νεύρων, ἰδίως τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ αἱ ἁπλούστεραι μορφαὶ των διατελοῦσι τοῖς πᾶσι γνωσταί. Εἰς αὐτὰς π. χ. ἀνάγεται ἡ αἴσθησις τῆς μυρμηκιάσεως, τῆς ὁποίας ἀντιλαμβανόμεθα πολλάκις χωρὶς νὰ ὑπάρχωσι πραγματικῶς μύρμηκες ἐπὶ τῶν μελῶν μας. Ὁμοίως καὶ ἡ ἄνευ γευστοῦ τινος ἀντικειμένου πικρὰ γεῦσις ἐν τῷ στόματι· ὁμοίως ἡ ἐμβοὴ τῶν ὤτων καὶ οἱ διάφοροι ἦχοι, μάλιστα οἱ ἐκ τῆς κινίνης, καθὼς ἐπίσης οἱ σπινθῆρες καὶ αἱ μαρμαρυγαὶ καὶ αἱ λοιπαὶ φωταψίαι, τὰς ὁποίας βλέπομεν ἐνίοτε ἐν τῷ σκότει.

Καὶ αἱ μὲν παραισθησίαι αὗται, ὡς κοιναὶ καὶ τοῖς πᾶσι συνήθεις, οὐδεμίαν εἰς οὐδένα ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν, οὔτε πρόξενοι ἐγένοντο προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλαι, καθ' ὅμοιον μὲν ἀκριβῶς τρόπον παραγόμεναι καὶ οὐδεμίαν ἑπομένως ἔχουσαι οὐσιώδη διαφορὰν ἀπὸ τὰς προειρημένας, αἵτινες ὅμως διὰ τὴν σπανιότητα αὐτῶν καὶ διὰ τὴν ἐντελεστέραν ὁμοιότητά των πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀντιλήψεις, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τὰς περιστάσεις καθ' ἃς παρουσιάζονται, διήγειραν ἀνέκαθεν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἔκπληξιν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀπέδωκαν τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν εἰς δυνάμεις ὑπερφυσικὰς καὶ μυστηριώδεις.

Κανονικῶς παρουσιάζονται τοιαῦται παραισθησίαι εἰς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ ψυχικῶν νοσημάτων, ἐξ αὐτῶν δὲ κυρίως προέρχεται ἡ ἀντίφασις καὶ ἡ ἀσυμφωνία τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων τῶν πασχόντων πρὸς τὰς περιστάσεις ἐν αἷς εὑρίσκονται· ἀσυμφωνία, ἥτις, ὡς γνωστὸν, ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ῥηθέντων νοσημάτων. Διότι ὁ τεταραγμένος τῶν ἀρρώστων νοῦς, μὴ ὢν εἰς θέσιν νὰ διακρίνῃ τὰς πραγματικὰς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὰ γεννήματα νοσοῦντος ἐγκεφάλου, συγχέει ἀμφότερα, πλάττων ἐξ αὐτῶν κόσμον ἴδιον, διάφορον τοῦ πραγματικοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον σκέπτεται καὶ συναισθάνεται καὶ ἐνεργεῖ πρὸς βλάβην, ἐννοεῖται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐκ τούτου δ' ἐπήγασεν ἡ καὶ νῦν πολλαχοῦ ἐπικρατοῦσα δόξα, ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος νοσήματα προέρχονται ἐκ τῆς ἐν τῷ σώματι τῶν πασχόντων ἐνοικήσεως πνευμάτων πονηρῶν, ἅτινα δεσμεύοντα τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν αὐτενέργειαν τῶν «δαιμονισμένων» καὶ λαμβάνοντα κατοχὴν τῶν σωματικῶν αὐτῶν ὀργάνων, λέγουσι καὶ πράττουσι κατὰ τὰς ἰδίας ὀρέξεις. Δὲν πρόκειται νὰ περιγράψωμεν ἐνταῦθα λεπτομερῶς τὰ ἰνδάλματα καὶ τὰς ποικίλας ὀπτασίας τῶν τοιούτων ἀρρώστων, διότι ἔπρεπε νὰ διεξέλθωμεν τότε ὅλην τὴν συμπτωματολογίαν τῶν ψυχικῶν νοσημάτων, πρᾶγμα καὶ ἀδύνατον καὶ ἐν μέρει περιττόν. Τὰ τοιαῦτα νοσήματα δὲν εἶναι δυστυχῶς τόσον σπάνια, ὥστε ἕκαστος δύναται ἀναζητῶν ν' ἀνεύρῃ ἐν τῇ μνήμῃ του παραδείγματα τῶν λεγομένων. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλαι καταστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας, ἄνευ ἐπαισθητῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἐγκεφάλου, παρατηροῦνται τοιαῦται τῆς λειτουργίας του παρεκτροπαί. Κατὰ τοῦτο δὲ ὁ ἐγκέφαλος, τὸ ἀνεξερευνήτως πολυπλοκώτατον καὶ λεπτοφυέστατον τῶν φυσικῶν μηχανημάτων, ὁμοιάζει πρὸς τὰς χειροποιήτους μηχανὰς, τῶν ὁποίων ἡ κίνησις ἀνακόπτεται ἢ παρεκτρέπεται τόσῳ εὐκολώτερον, ὅσῳ πολυσυνθετώτεραι καὶ λεπτότεραι τυγχάνουσιν οὖσαι.

Τοιουτοτρόπως εἶνε βέβαιον ὅτι ὑπερβολικὴ καὶ ἐπίμονος ἔντασις τῶν πνευματικῶν δυνάμεων δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς τοιαύτην ἀνωμαλίαν τῆς ἐγκεφαλικῆς λειτουργίας, ὡς μαρτυροῦσι παραδείγματα πολλὰ περιφανῶν ἀνδρῶν, ὅλῃ ψυχῇ καὶ διανοίᾳ ἀφωσιωθέντων εἰς θεωρητικὴν ζήτησιν ἢ πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀληθείας. Ὁ γερμανὸς φιλόσοφος Μωσῆς Μένδελσων, λόγου χάριν, νοσήσας ἐξ ὑπερβολικῆς μελέτης, ἤκουεν ἐπαναλαμβανομένας τὴν ἑσπέραν μεγαλοφώνως καὶ μὲ τρόπον ὀχληρότερον πάσας τὰς συνδιαλέξεις, τὰς ὁποίας τὴν ἡμέραν εἶχε κάμει. Ὁ Πασκὰλ, ὅστις ἐξέπληξε τοὺς συγχρόνους του διὰ τῶν ἀνακαλύψεών του ἐν ἡλικίᾳ, καθ' ἣν ἄλλοι φοιτῶσιν ἀκόμη εἰς τὸ σχολεῖον, ἔβλεπε διαρκῶς παρὰ τὸ πλευρόν του χαίνουσαν ἄβυσσον. Ἡ δὲ εὔρωστος διάνοια τοῦ Δουθήρου, ἡ ἐκ βάθρων ἀνασείσασα καὶ ἀκρωτηριάσασα τὸν παπικὸν κολοσσὸν, κατετρύχετο ὑπὸ τῆς παρουσίας διαβόλων, πρὸς τοὺς ὁποίους συχνάκις ἠναγκάζετο νὰ παλαίῃ. Γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας εἶνε τοῖς πᾶσι τὸ φάσμα, τὸ ἐμφανισθὲν εἰς τὸν Βροῦτον κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης, καὶ τὸ ὁποῖον προφανῶς ἀνάγεται ἐνταῦθα, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ὡραία περιγραφὴ τοῦ Πλουτάρχου.

«Φύσει μὲν ἦτο ὁ Βροῦτος βραχύυπνος, ἔχων περιωρισμένον τὸν ὕπνον του διὰ τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἀσκήσεως εἰς ὀλίγου χρόνου μόριον. Τὴν ἡμέραν οὐδέποτε ἐκοιμᾶτο, τὴν δὲ νύκτα, ἐνῷ πάντες ἀνεπαύοντο, αὐτὸς ἐκοιμᾶτο τόσον χρόνον μόνον, ὅσος ὑπελείπετο αὐτῷ, ὅταν δὲν εἶχέ τι νὰ πράξῃ ἢ τινὰ νὰ συνδιαλεχθῇ. Κατὰ τὸν χρόνον δ' ἐκεῖνον, τοῦ πολέμου ὑφισταμένου, ἔχων εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὰς ὑπὲρ τῶν ὅλων πράξεις, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν φροντίδα ἐστραμμένην πρὸς τὸ μέλλον, ὀλίγον ἐκοιμᾶτο τὸ ἑσπέρας μετὰ τὸ δεῖπνον, τὸν δὲ λοιπὸν χρόνον τῆς νυκτὸς μετεχειρίζετο πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν πραγμάτων. Ὅταν δὲ ἤθελεν ἐξοικονομήσει τὴν περὶ ταῦτα χρείαν, ἀνεγίνωσκε βιβλίον μέχρι τρίτης φυλακῆς, καθ' ἣν συνείθιζον ἑκατοντάρχαι καὶ χιλίαρχοι νὰ φοιτῶσι πρὸς αὐτόν. Ὅτε λοιπὸν ἔμελλεν ἐξ Ἀσίας νὰ διαβιβάσῃ τὸ στράτευμα, ἦτο νὺξ βαθυτάτη, φῶς δ' εἶχεν οὐ πάνυ λαμπρὸν ἡ σκηνή, πᾶν δὲ τὸ στρατόπεδον σιωπὴ κατεῖχεν· ὁ δὲ Βροῦτος συλλογιζόμενός τι καὶ σκοπῶν πρὸς ἑαυτὸν, ἠσθάνθη ὅτι κάποιος εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν. Ἀποβλέψας δὲ πρὸς τὴν εἴσοδον, βλέπει δεινὴν καὶ ἀλλόκοτον ὄψιν ἐκφύλου σώματος καὶ φοβεροῦ, σιωπηλῶς παριστα-μένου ἐκεῖ. Τολμήσας δὲ νὰ ἐρωτήσῃ· «Ποῖος εἶσαι ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν θεῶν, ἢ τί θέλων ἦλθες πρὸς ἡμᾶς;» ἀπήντησε τὸ φάσμα· «Ὁ σὸς, ὦ Βροῦτε, κακὸς δαίμων. Θὰ μὲ ἴδῃς δὲ περὶ Φιλίππους.» Ὁ δὲ Βροῦτος μὴ διαταραχθεὶς «Θὰ μὲ ἴδῃς», εἶπεν. («Ὁ σὸς, ὦ Βροῦτε, δαίμων κακός· ὄψει δέ με περὶ Φιλίππους»· καὶ ὁ Βροῦτος οὐ διαταραχθεὶς «Ὄψομαι εἶπεν.»)

Εἰς ἄλλας δὲ πάλιν περιστάσεις αἱ παραισθησίαι πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προεισαγωγικὸν σύμπτωμα ὑπολανθάνοντος ψυχικοῦ νοσήματος, περὶ τοῦ ὁποίου οἱ οἰκεῖοι καὶ φίλοι οὐδεμίαν ἀκόμη συνέλαβον ὑπόνοιαν. Ἄγγλος ἰατρὸς περὶ τὰ ψυχικὰ νοσήματα ἀσχολούμενος ἀναφέρει π. χ. ζωγράφον τινά, ὅστις ἐκέρδησεν ἀργύριον πολύ, ἐκμεταλλευθεὶς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἰδιότητα τοῦ νὰ βλέπῃ τὰ πρόσωπα καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν των. Εἶχε τὸ σύστημα νὰ παρατηρῇ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν λεπτομερῶς καὶ μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὸν ἐνώπιόν του καθήμενον πελάτην, αὕτη δὲ ἦτον ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία ἀπαιτουμένη συνέντευξις. Ὅταν ἤθελε ν' ἀρχίσῃ τὴν ζωγραφίαν, ἐκάθιζε διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὴν ἐνώπιόν του ἕδραν τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ εἰκονίσῃ πρόσωπον, καὶ ἐτελείωνε τὸ ἔργον μετὰ ταχύτητος καὶ ἀκριβείας, ἥτις κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν καὶ περιζήτητον. Τοιουτοτρόπως ἠδύνατο νὰ φιλοτεχνῇ οὐχὶ ὀλιγώτερα τῶν διακοσίων ἀπεικονισμάτων κατ' ἔτος. Ἀλλ' ἡ καρποφόρος αὕτη ἰδιότης τὸν ἐπρόδωκεν ἐπὶ τέλους. Οἱ φανταστικοὶ πελάται ἤρχισαν ν' ἀμφιβάλλωσιν, μὴ γνωρίζοντες εἰς ποῖα πραγματικὰ πρόσωπα ἀνῆκον, μετὰ τοῦτο ἐπῆλθε γενικὴ σύγχυσις ἰδεῶν καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τέλους παρεφρόνησε.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀναφέρει ἄλλον τινὰ κεκτημένον τὴν παράδοξον δύναμιν νὰ θέτῃ ἑαυτόν, ὡς ἐν κατόπτρῳ, πρὸ τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν. Τὸ περίεργον τοῦτο ἀντίτυπον ἐγέλα, ὁσάκις αὐτὸς ἐγέλα, καὶ ἐν γένει ἔπραττε πάντα κατὰ μίμησιν τοῦ πρωτοτύπου. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ἀστεϊσμὸς κατήντησεν ἐπὶ τέλους τοσοῦτον ὀχληρός, ὥστε ὁ ἄνθρωπος μὴ δυνάμενος ἄλλως ν' ἀπαλλαχθῇ ἀπεφάσισε νὰ αὐτοκτονήσῃ. Τοῦτο καὶ ἔπραξε μετὰ πολλῆς ἀταραξίας, περιμείνας τὸ μεσονύκτιον τῆς 31 Δεκεμβρ., ὅτε διαθέσας πάντα τὰ καθ' αὐτόν, ἔδωκεν αὐτόχειρ τέλος εἰς τὴν ζωήν του.

Πολὺ συνηθέστεραι εἶνε αἱ παραισθησίαι αἱ ἐμφανιζόμεναι, ὅταν τὸ αἷμα τὸ διαποτίζον τὸν ἐγκέφαλον ἀλλοιοῦται ἐπαισθητῶς κατὰ τὴν θερμοκρασίαν ἢ κατὰ τὴν σύνθεσιν, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται νὰ παράσχῃ καταλλήλως τὰ ὑλικά, δι' ὧν διατηρεῖται ἡ φυσιολογικὴ λειτουργία τῶν εἰρημένων ὀργάνων. Διὰ τοῦτο εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ συνοδευόμενα νοσήματα ὁ ἐγκέφαλος ἐκτρέπεται τῆς τακτικῆς του λειτουργίας καὶ παραπαίει. Καὶ πολλάκις οἱ ἄρρωστοι, ἀναίσθητοι σχεδὸν πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐντυπώσεις, πλάττουσι καθ' ἑαυτοὺς κόσμον ἴδιον, ἐν αὐτῷ δὲ πλανῶνται καὶ προσπαθοῦσι καὶ ἀγωνίζονται φεύγοντες κινδύνους φανταστικοὺς ἢ ἐπιδιώκοντες σκοποὺς ἀνεφίκτους. Ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν ἐσχάτην ὥραν παραληροῦντες ἐκφέρουσι λόγους ἀσυναρτήτους, τμήματα τῶν ἐσωτερικῶν ἐντυπώσεων καὶ διαλογισμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἐκπεπληγμένον πνεῦμα τῶν παρισταμένων ἀποδίδει οὐχὶ σπανίως σημασίαν προφητικὴν καὶ κῦρος, δυνάμενον κατ' αὐτοὺς νὰ λύσῃ τὰ ὕψιστα καὶ σκοτεινότερα τῶν ζητημάτων, οἷα τὸ περὶ Θείας Προνοίας, τὸ περὶ ἀθανάτου ψυχῆς κ.τ.λ., τῶν ὁποίων ἡ ἀλήθεια ἀλλοίμονον ἂν ἐστηρίζετο μόνον ἐπὶ τοιούτων ἀποδείξεων. Καὶ τὸ *ἀγγελόσκλασμα* τῶν ψυχορραγούντων καὶ αἱ μορφαὶ τῶν τεθνεώτων οἰκείων αἱ φοιτῶσαι παρὰ τὴν κλίνην τοῦ θανάτου, τῶν ἁπλοϊκῶν ἰδίως χωρικῶν, προέρχονται ἐκ τοιαύτης λειτουργικῆς διαταράξεως ἐγκεφάλου, ἀορίστως συναισθανομένου τὸ ἐπικείμενον φοβερὸν τέλος, καὶ ἐκ προγενεστέρων διηγήσεων καὶ προλήψεων βαθέως ἐρριζωμένων πεπεισμένου, ὅτι τὴν ὥραν ἐκείνην ἀγαθὰ καὶ πονηρὰ πνεύματα ἐρίζουσι περὶ τῆς ψυχῆς του, καὶ ὅτι οἱ τεθνεῶτες οἰκεῖοι ἔρχονται συμπαθῶς νὰ παραλάβωσι καὶ συνοδεύσωσιν αὐτὸν εἰς τὴν πέραν τοῦ τάφου ὁδοιπορίαν.

Ἀλλὰ τὴν σύστασιν τοῦ αἵματος δύνανται νὰ ἀλλοιώσωσιν, ὄχι μόνον κόποι σωματικοί, ἀλλὰ καὶ οὐσίαι τινες, ναρκωτικαὶ ἰδίως, αἵτινες προσαναμιγνύμεναι ἐν τῷ αἵματι καὶ φερόμεναι μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἐγκέφαλον, προκαλοῦσι φαινόμενα περίεργα καὶ χαρακτηριστικά. Τίς ἀγνοεῖ τὸν οἶνον καὶ τὸ οἰνόπνευμα καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐπιρροῆς των γοργῶς ἀναβλύζουσαν πηγὴν τῆς εὐθυμίας καὶ τῆς φαιδρότητος, τὴν πνίγουσαν εἰς τὸ διαυγὲς ῥεῦμά της πᾶσαν βιωτικὴν μέριμναν καὶ πάντα λυπηρὸν διαλογισμόν;

«Ὅταν πίνω τὸ κρασάκι
Ἀπὸ γρυσὴ μου ποτηράκι
Καὶ ὁ νοῦς μου ζαλιστῇ,
Τότ' ἀρχίζω καὶ χορεύω
Καὶ γελῶ καὶ χορατεύω
Κ' ἡ ζωή μ' εὐχαριστεῖ.»

Μὴ παρὰ πολὺ ὅμως ἄλλως ἡ εὐθυμία μετατρέπεται εἰς κατήφειαν καὶ ἡ ἱλαρότης εἰς δεινὴν ἀγωνίαν. Δὲν ἐννοοῦμεν δὲ μὲ τοῦτο τὴν ἀηδῆ ἀπὸ τῆς μέθης ἀνάνηψιν, τὸ γνωστὸν *μαγκουρλοῦκι*, ἀλλὰ τὴν σοβαρωτέραν ἐκείνην νόσον τὴν καλουμένην delirium tremens (περίτρομος παραφροσύνη) καὶ προερχομένην ἐκ πολλῆς καὶ ἐπιμόνου καταχρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Οἱ τὴν νόσον ταύτην νοσοῦντες κατατρύχονται πραγματικῶς ὑπὸ περιέργων καὶ χαρακτηριστικῶν ἰνδαλμάτων. Βλέπουσι δηλαδὴ ζῶα διάφορα, οἷον μῦς καὶ τὰ τοιαῦτα, τρέχοντα ταχέως καὶ ἀθορύβως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ ποιοῦντα παραδόξους μορφασμούς. Παρουσιάζονται δ' ἐνίοτε τοιαῦτα τὸ πλῆθος καὶ τὴν σμικρότητα, ὥστε σμῆνος αὐτῶν ὁλόκληρον δύναται νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ ἁπλοῦ φύλλου χάρτου. Ἄλλοτε πάλιν παρακολουθοῦσι τοὺς πάσχοντας ὕποπτα πρόσωπα ἐξαφανιζόμενα ἐπὶ τῇ ἐλαχίστῃ πρὸς σύλληψιν αὐτῶν ἀποπείρᾳ. Ἀλλὰ καὶ οἱονδήποτε ἀντικείμενον δύναται νὰ παράσχῃ ἀφορμὴν τοιούτων ἰνδαλμάτων. Οὕτως ἐνῷ οἱ κατὰ τὰ λοιπὰ ἐντελῶς σώφρονες ἄρρωστοι συνδιαλέγονται ἡσύχως καὶ λογικῶς, αἴφνης ἄκρα τις ἢ πτυχὴ τοῦ ἐνδύματος τοῦ μεθ' οὗ συνδιαλέγονται προσώπου λαμβάνει μορφὴν κινουμένου τινὸς ἢ ἕρποντος πράγματος, ἢ μεταμορφοῦται εἰς φοβερῶς μορφάζοντα διάβολον, ὅστις οἴχεται φεύγων μετὰ τρόμου. Εἶνε δὲ αἱ ὀπτασίαι αὗται λίαν ἐπιπόλαιοι· θερμὸς καφὲς π.χ. ἢ ζωμὸς ἀρκεῖ πολλάκις νὰ τὰς ἀποδιώξῃ, τοὐλάχιστον πρὸς στιγμήν.

Εὐγνωμονέστερον τοῦ οἰνοπνεύματος καὶ πιστότερον δείκνυται πρὸς τοὺς ἰδίους θιασώτας τὸ ὄπιον. Καὶ ἀποχαυνοῦνται μὲν ἀληθῶς προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ τήκονται καὶ αὐτοί, ἀλλὰ τὰ ὁρώμενα ἰνδάλματα διατηροῦσι τοὐλάχιστον μέχρι τέλους τὸν εὐφροσύνον χαρακτῆρά των. Λαμπρὰν καὶ πιστὴν εἰκόνα τῆς δι' ὀπίου μέθης ἐφιλοτέχνησεν ἐν τῇ «Φαρμακολογίᾳ» του ὁ καθηγητὴς κ. Θεόδ. Ἀφεντούλης. «Κρατῶν δὲ, λέγει, νῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμικλείστους καὶ καμμύοντας, παραδίδει ἑαυτὸν ὁ μεθυσθεὶς δι' ὀπίου τοῖς ἰνδάλμασι τῆς ἑαυτοῦ φαντασίας, μειδιᾷ, ὑποτονθορύζει, ὀπτάνεται ἐπὶ τὸ ἐρωτικώτερον, ἀκούει ψόφους καὶ ἤχους ὡς ἀπὸ μουσικῆς καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν περὶ αὐτὸν, ἀναισθήτῳ καταστάντι πρὸς τὰς τοῦ βίου ταλαιπωρίας. Καὶ ἀντιλαμβάνεται μὲν καὶ νῦν τοῦ ἐν τῷ σώματι ἄλγους, ἀδιαφορεῖ ὅμως ὑπολαμβάνων αὐτὸ ὡς συμβαῖνον ἐν σώματι ἀλλοτρίῳ· ἁπλῶς δ' εἰπεῖν ὁ σύνδεσμος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν περικείμενον κόσμον φαίνεται οἱονεὶ διακεκομμένος, ζῇ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐν ὀνείροις.»

Καὶ καλὰ μὲν βεβαίως ταῦτα καὶ εἰς πειρασμὸν ἐμβάλλοντα, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ τὸ ἀντίστροφον τοῦ νομίσματος'—Εἰσήχθην, λέγει ἄγγλος τις, ἐπιφορτισμένος πολιτικὴν ἀποστολὴν παρά τινι Ἰνδῷ ἡγεμόνι, εἰς αἴθουσαν μεγαλοπρεπῶς κυτρεπισμένην, μετά τινα δὲ χρόνον προσῆλθον δύο δοῦλοι εἶδός τι φερέτρου κομίζοντες ἐν χερσίν. Ἐπὶ τοῦ φερέτρου, διὰ βαρυτίμων *σαλίων* ὑπεστρωμένου, ἔκειτο μορφὴ ἀνθρώπου κατὰ τὰ φαινόμενα νεκροῦ. Ἀξιωματικός τις ἐν ὑπηρεσίᾳ προσῆλθε τότε κρατῶν φιαλίδιον, κυανόχρουν ὑγρὸν ἐμπεριέχον, ἐγὼ δὲ νομίσας ὅτι παριστάμην ἀκουσίως εἰς ἐπικήδειον τελετὴν ἠθέλησα ν' ἀποσυρθῶ. Ἀλλ' εἶδον ἀμέσως ὅτι ἠπατώμην· διότι τῶν ἀξιωματικῶν τις ὑπανεγείρας τὴν κεφαλὴν τοῦ ὑποτιθεμένου νεκροῦ, εἰσήγαγε διὰ τῆς χειρὸς εἰς τὸν τόπον της τὴν ἔξω τοῦ στόματος κρεμαμένην γλῶσσαν καὶ μετὰ ταύτην ποσόν τι ὑγροῦ· κλείσας δὲ τότε τοῦ παραδόξου ἀνθρώπου τὸ στόμα, ἐπέτριψε διὰ τῆς χειρὸς ἐλαφρῶς τὸν λαιμόν του, ἵνα ὑποβοηθήσῃ τὴν κατάποσιν. Τούτου δὲ τρὶς ἢ τετράκις ἐπαναληφθέντος, διήνοιξεν ἐκεῖνος τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἔκλεισεν οἰκείᾳ βουλήσει τὸ στόμα, ἀφοῦ δὲ κατέπιεν ἀκόμη ἄνευ βοηθείας ἱκανὴν ποσότητα τοῦ ὑγροῦ, τέλος μετὰ παρέλευσιν ἡμισείας ὥρας ἀναβιώσας, ἀνεκάθησεν ἐπὶ τῆς στρωμνῆς καὶ ἀνέλαβε χρῶμα κἄπως ζωντανὸν καὶ τὴν ἐν μέρει χρῆσιν τῶν μελῶν του. Ἀπέτεινε τότε πρὸς ἐμὲ τὴν λόγον καὶ ἠρώτησε τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς μου, ἐπὶ δύο δὲ συνεχεῖς ὥρας διετέλεσε νήφων ὁ περίεργος ἀνὴρ καὶ διαπραγματευόμενος σπουδαιοτάτας ὑποθέσεις. Ἔβλαβα τότε τὸ θάρρος νὰ τὸν ἐρωτήσω καὶ περὶ τῆς παραδόξου σκηνῆς, εἰς ἣν παρέστην. Κύριε, μοὶ ἀπήντησεν, εἶμαι πρὸ πολλοῦ ὀπιοφάγος, καὶ ἡ ἕξις αὕτη μὲ ἔφερεν εἰς τὴν ὁποίαν βλέπεις ἀθλίαν κατάστασιν. Τὰ τρία τέταρτα τῆς ἡμέρας διάγω βαθέως νεναρκωμένος, ἀνίκανος νὰ λαλήσω ἢ νὰ κινηθῶ, ἀλλὰ διατηρῶν καθαρὰν συνείδησιν ἐμαυτοῦ καὶ περικυκλούμενος ὑπὸ ἡδονικωτάτων ἰνδαλμάτων. Τροφὴν λαμβάνω σχεδὸν μηδαμινὴν, μόλις ἀρκοῦσαν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, θὰ μοὶ ἦτο δὲ ἀδύνατον νὰ ἀνανήψω ἀπὸ τῆς νάρκης εἰς ἣν βυθίζομαι, ἂν μὴ ἠγρύπνουν περὶ ἐμὲ οἱ πιστοί μου θεράποντες.

Παρόμοια σχεδὸν φαινόμενα προκαλεῖ καὶ ἡ διὰ τοῦ *χασίς*, τοῦ ἐκ τῆς ἰνδικῆς κανάβεως παρασκευαζομένου, μέθη, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι αἱ ὀπτασίαι ἔχουσιν ἐνεργητικώτερον καὶ θορυβωδέστερον χαρακτῆρα. Οἱ ὑπὸ τούτου μεθυσκόμενοι παραδίδονται διὰ τοῦτο πολλάκις εἰς κινήσεις γελοίας καὶ μωρὰς, φανταζόμενοι ὅτι ἵπτανται, ἢ κολυμβῶσιν, ἢ κυνηγοῦσιν, ἢ ἐλαύνουσιν ἐφ' ἁμάξης κ.τ.λ. Ἐκ πασῶν ὅμως τῶν ναρκωτικῶν οὐσιῶν, τὸ χλωροφόρμιον καὶ ταχύτερον καὶ στεγανώτερον κλείει τὰς θύρας τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὰς ἔξωθεν ἐντυπώσεις. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ κατὰ τὰς χειρουργικὰς ἐγχειρήσεις προτίμησίς του. Μόνον ὁ ἐσωτερικὸς τῆς συνειδήσεως ὀφθαλμὸς διατελεῖ ἄγρυπνος καὶ πρὸ αὐτοῦ παρελαύνουσιν, ὡς ἐν διοράματι, ποικίλαι τὸν χαρακτῆρα σκηναὶ, ἐκδηλούμεναι ὑπὸ τοῦ νεναρκωμένου διὰ φωνῶν, ἢ ἀσμάτων, ἢ γέλωτος ἠχηροῦ, ἐνῷ τέμνει βαθέως τὰς σάρκας ἡ χειρουργικὴ μαχαιρα καὶ διανοίγονται αἱ ἀρθρώσεις ἢ διαπρίονται τὰ ὀστᾶ.

Τοιαῦτα περίπου τὰ ἐκ τῶν ναρκωτικῶν φαινόμενα· τὸ δὲ γεγονὸς ὅτι διὰ τῆς χρήσεως τοιούτων καὶ ἄλλων ἀκόμη οὐσιῶν δυνάμεθα νὰ προκαλέσωμεν παροδικῶς παραισθησίας, ὁποῖαι διαρκῶς παρακολουθοῦσι τοὺς παράφρονας, εἶνε περιεργότατον. Ἀνάγκη ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὰ ἰνδάλματα καὶ αἱ ὀπτασίαι αἱ ἀπὸ τῶν ναρκωτικῶν παραγόμεναι ἔχουσιν εἰδικὴν διαφορὰν ἀπὸ τὰς γνησίας παραισθησίας τῆς

παραφροσύνης. Τὸ πνεῦμα τοῦ μεθύοντος θεωρεῖ, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀφθαλμοῦ τὰ ἰνδάλματα καὶ τὰς ὀπτασίας, αἵτινες μεγίστην ἔχουσιν ὁμοιότητα μὲ τὰς καθ' ὕπνον παραφοιτώσας. Μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς μέθης ἀνάληψιν ὁ ἄνθρωπος σύνοιδεν ὅτι πάντα τὰ ὁραθέντα ἦσαν γεννήματα τοῦ ἐξημμένου ἐγκεφάλου. Οὐχ ἧττον ὅμως παρατεινομένης τῆς χρήσεως τῶν μεθυστικῶν οὐσιῶν τὰ ἰνδάλματα μετακινοῦνται ἐπὶ τέλους ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου εἰς τὸν ἐξωτερικόν, ὡς συμβαίνει εἰς τὸ delirium tremens. Ἀπόδειξις καὶ αὕτη ὅτι μεταξὺ σωφροσύνης καὶ παραφροσύνης δὲν ὑπάρχει πράγματι ἡ ἐν ταῖς λέξεσιν ἐμφαινομένη ἀντίθεσις, ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ φύσει μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων καταστάσεων εὑρίσκονται πλεῖστοι μεσάζοντες σταθμοί, καθιστῶντες δυσδιάκριτα τὰ σύνορα ἑκατέρας.

Τὴν ἰδέαν δὲ ταύτην θεμελιοῦσιν ἔτι καλλίτερον τὰ καθ' ὕπνον πνευματικὰ φαινόμενα ἢ τὰ ὄνειρα. Ἐνῷ δηλαδὴ τῶν ὀνείρων αἱ πολυποίκιλοι σκηναὶ παρελαύνουσιν ὡς ἐν πανοράματι πρὸ ἡμῶν, θεωροῦμεν αὐτὰς ὡς πραγματικὰς καὶ πιστεύομεν εἰς αὐτὰς μετὰ πάσης πεποιθήσεως. Τὰ παραδοξώτατα καὶ τὰ μᾶλλον ἀπίθανα τῶν συμβεβηκότων παρίστανται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, χωρὶς οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ διεγείρωσι τὴν ἡμετέραν δυσπιστίαν, διότι αἴρεται μὲν ἡ κρίσις, καθεύδει δὲ βαθέως τὸ λογικόν. Ἐν συντόμῳ δὲ ὁ ὀνειρώττων φαίνεται πεπεισμένος περὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς φυσικότητος τῶν ἀπιθανοτάτων καὶ μάλιστα ἀντιφατικῶν πράξεων καὶ φαινομένων, ὡς ὁ παράφρων περὶ τῶν ἰδίων ἰδεῶν καὶ ἰνδαλμάτων, ἅτινα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὄνειρα ἐν ἐγρηγόρσει. Ἡ μόνη διαφορὰ ἔγκειται εἰς τοῦτο ὅτι ὁ ὀνειρώττων δὲν πράττει κατὰ τὸ ἐνύπνιον. Ἀλλ' ἐν περιπτώσει ὑπνοβασίας αἴρεται καὶ αὕτη ἡ διάκρισις· διότι, ὡς γνωστόν, οἱ ὑπνοβάται κινοῦνται καὶ ἐνεργοῦσι συμφώνως μὲ τὰ ὁποῖα βλέπουσιν ὄνειρα, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας καὶ περιφερόμενοι, πολλάκις μὲν ἀβλαβῶς, ἐνίοτε ὅμως ἐκλαμβάνοντες ἄλλα ἀντ' ἄλλων καὶ προσκρούοντες ἢ κατακρημνιζόμενοι. Ἴσως εἶνε γνωστὸν εἰς τινας τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἑστίας» τὸ περιστατικὸν ὑπνοβάτου τινὸς μοναχοῦ, ὅστις συνείθιζε νὰ περιφέρεται τὴν νύκτα κοιμώμενος ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου. Μιᾷ τῶν νυκτῶν ὁ μοναχὸς οὗτος ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ ἡγουμενικοῦ κελλίου, ὁ δὲ ἡγούμενος ἀγρυπνῶν εἰσέτι, κατὰ καλὴν τύχην, ἤνοιξεν αὐτῷ. Ὁ μοναχὸς εἰσελθὼν διηυθύνθη ἀμέσως μὲ πρόσωπον ἀγριωπὸν πρὸς τὴν κλίνην, καὶ διὰ μαχαίρας, τὴν ὁποίαν ἐκράτει, κατέφερε κατὰ τῶν ἐπικλωμάτων κτύπημα μανιῶδες, διατρυπῆσαν αὐτὰ μέχρι τοῦ ὑποστρώματος, καὶ τότε στραφεὶς ἐπέστρεψεν εἰς τὸ κελλίον του. Ὅτε δὲ τὴν ἐπαύριον ἠρωτήθη ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τί ὄνειρον εἶδε τὴν νύκτα ἐκείνην, «Πάτερ μου, ἀπήντησε τεταραγμένος, ὠνειρευόμην τόσον τρομερὰ πράγματα, ὥστε θὰ ἦτο βεβαίως διαβολικὴ συνεργεία. Μόλις κατακλιθεὶς ὠνειρεύθην ὅτι ἐφόνευσες τὴν μητέρα μου, ἥτις ἦλθεν αἱματόφυρτος πρὸς ἐμὲ καὶ κλαίουσα ἐζήτει ἐκδίκησιν. Μανιακὸς ὑπ' ἀγανακτήσεως ἥρπασα τότε μάχαιραν καὶ δραμὼν εἰς τὸ κελλίον σου σὲ ἐμαχαίρωσα ἐπὶ τῆς κλίνης εὑρισκόμενον. Μετ' ὀλίγον ἐξύπνησα κατάρρυτος ὑπὸ ἱδρῶτος, φρίττων διὰ τὸ ἐπιχείρημα καὶ δοξάζων τὸν Θεὸν ὅτι ἦτο μόνον ὄνειρον.» «Δὲν ἦτο τόσον ὄνειρον, ὅσον φαντάζεσαι», ὑπέλαβεν ὁ ἡγούμενος, καὶ διέταξε νὰ κλειδόνωσιν εἰς τὸ ἑξῆς τὴν νύκτα εἰς τὸ κελλίον του τὸν ὑπνοβάτην μοναχόν.

Ἕπεται τὸ τέλος.

Ἐν Ἡρακλείῳ. Ι. Κ. Σπανδιανάκης.

Ἀνακάλυψις πόλεως

ΕΝ ΤΗι ΛΙΜΝΗι ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΗΣ

Ἡ «Ἐφημερὶς τῆς Λωζάννης» γράφει ὅτι δύο δύται ἐρευνῶντες τὸν βυθὸν τῆς λίμνης τῆς Γενεύης (ἡ Λεμὰν), παρὰ τὴν ἐλβετικὴν κώμην Σαϊντ-Πρὲ, πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ὀδοιπορικοῦ σάκκου Ἀμερικανοῦ τινος, οὗτινος ἡ λέμβος εἶχεν ἀνατραπῆ, ἀνεῦρον οὐ μόνον τὸν σάκκον, ἀλλὰ καὶ κάλλιστον ἀρχαῖον ἀγγεῖον μετὰ λαβῆς ἐτρουσκικῆς τέχνης.

Οἱ δύται εἶπον ὅτι περιεπάτησαν ἐπὶ ἐδάφους ἐντελῶς ἀνωμάλου, ὅτι πολλάκις ἐκινδύνευσαν νὰ ἐμπέσωσιν εἰς λάκκους, κειμένους κατὰ ἴσας ἀποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων, ἐπὶ τέλους εἶπον ὅτι πιστεύουσιν ὅτι ἀνεῦρον ὑπὸ τὰ ὕδατα ἀθροίσματα οἰκιῶν κατεσκευασμένων ὑπὸ ἀνθρώπων.

Αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ τῆς πόλεως Μόργης καὶ τῆς κώμης Σαϊντ-Πρὲ μετέβησαν ἐπὶ τόπου διὰ λέμβου, καὶ διέταξαν νὰ χύσωσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἔλαιον, ὡς γίνεται ἐπὶ παρομοίων περιστάσεων. Ὄντως δὲ ἅμα κατέστη ἡ καλυφθεῖσα ἔκτασις τοῦ ὕδατος δ' ἐλαίου ἱκανῶς διαφανὴς παρετήρησαν τὸν βυθὸν τῆς λίμνης κατεχόμενον ὑπὸ πόλεως καλῶς διατηρουμένης, ἧς ἡ κτίσις ἀνάγεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς πολλοὺς αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ. Διεκρίνοντο δὲ καθαρῶς νησίδια οἰκιῶν, ἐχουσῶν τὰς στέγας κεκαλυμμένας ὑπὸ πυκνοῦ στρώματος γλοιώδους ἰλύος.

Ἤδη προτίθενται τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς λίμνης, ὅπερ κατέχει ἡ ὑπολίμνιος αὕτη πόλις, νὰ περικυκλώσωσι δι' ἐπιχωματώσεων, καὶ οὕτως ἀποξηράνωσι καὶ ἑνώσωσι μετὰ τῆς ξηρᾶς.

Ἡ πόλις περὶ ἧς πρόκειται σύγκειται ἐκ 200 περίπου οἰκιῶν, ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες ἀρχόμενον μικρὸν ἀπέναντι τῆς κώμης Σαϊντ-Πρὲ καὶ παρεκτεινόμενον μέχρι τῆς Μόργης. Πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν κεῖται πύργος πλατὺς τετράγωνος, οὗτινος ἡ κορυφὴ διήκει μέχρι 15 μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος τῆς λίμνης. Τὸν πύργον τοῦτον μέχρι τοῦ χρόνου τῆς τοιαύτης ἀνακαλύψεως ἐξελάμβανον ὡς βράχον.

Α. Μ.

ΤΑ ΑΡΩΜΑΤΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΟΘΩΜΑΝΟΙΣ

Τὰ ἀρώματα καὶ αἱ εὐωδίαι εἶνε μία τῶν ἡδονῶν τοῦ Ὀθωμανοῦ· ὁ δὲ μόσχος, ἡ ἄμβαρις, τὸ ῥοδέλαιον, τὰ βαρυοσμότατα τῶν ὀσφραδίων τὸν καθηδύνουσι· τὰ ἀλείφεται, τὰ καπνίζεται, τὰ ἀνακατόνει μετὰ τῶν φαγητῶν καὶ τῶν ποτῶν του, καὶ ἐν τῷ Σεραγίῳ ὑπάρχει σκευαστήριον ὀσφραδίων, τὰ ὁποῖα, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χοὺρς* καὶ *Γενσοὺχ*, εἶνε καὶ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις περιζήτητα. Καὶ δὲν εἶνε ἴσως ὑπερβολὴ τὸ νὰ διϊσχυρισθῇ τις, ὅτι ὅσα μυρωδικὰ δαπανῶνται ἐν Τουρκίᾳ ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς, δὲν δαπανῶνται καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἐντὸς ὁλοκλήρου ἔτους. Ὅθεν καὶ τὸ πλέον εὐκολοπώλητον ἐμπόρευμα εἶνε τὰ μυρωδικά. Ἐκ τούτου δὲ ἴσως ἐσχηματίσθη καὶ παρ' ἡμῖν ἡ λέξις *μοσχοπωλῶ*, δηλοῦσα οὐχὶ ὅτι πωλῶ μόσχον, ἀλλ' ὅτι πωλῶ εὐκόλως καὶ ἐπικερδῶς τὸ ἐμπόρευμά μου (ὅ,τι δήποτε), ὡς ἐὰν ἦτο μόσχος. Γνωστὸν δὲ εἶν' ἐπὶ πᾶσιν ὅτι ὁ Μωάμεθ ἠγάπα περιπαθῶς, μετὰ τὰς γυναῖκας, τὰ ἀρώματα.

Σ. Δ. Β.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ὁ μόνος τρόπος νὰ ζῇ τις ἐν εἰρήνῃ μὲ τοὺς γείτονάς του εἶνε νὰ μὴ ἔχῃ γείτονας.

⁂ Ἐνθυμήθητι ποσάκις ἔτρεξες μετὰ πείσματος κατόπιν δυστυχήματος, διώκων αὐτὸ ἐνῷ σὲ ἀπέφευγε· ἐνθυμήθητι ἔπειτα ποσάκις κατελήφθης ὑπὸ εὐτυχίας, ἣν πάσῃ δυνάμει καὶ διὰ παντὸς στρατηγήματος ἔφευγες. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀμερόληπτος ἀνάμνησις εἶνε ἀδύνατος, ἀφοῦ τὰ μὲν ἐπιτυγχάνοντα ἡμῖν ἀποδίδομεν εἰς τὴν ἡμετέραν φρόνησιν, τὰ δὲ δυστυχήματα εἰς τὴν κακὴν τύχην. (Ἀλφόνσος Κάρ).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Γράφουσιν ἐκ Μασσαλίας εἰς τὸν *Ἀγγελιαφόρον τῆς Μεσημβρίας*· «Ἔχομεν ἐνταῦθα ἀπό τινων ἡμερῶν μηχανικοὺς Ἱσπανοὺς οἵτινες ἦλθον νὰ προμηθευθῶσι πλήρη συλλογὴν ἐργαλείων καὶ ὀργάνων, ἅτινα θὰ χρησιμεύσωσι πρὸς διάτρησιν ὑπογείου σύριγγος διεθνοῦς μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Ἀφρικῆς διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Γιβραλτάρ. Ἡ σύριγξ θ' ἄρχεται ἐκ μικρᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀλγεζίρης καὶ θὰ καταλήγῃ ἐπὶ τῆς ἀφρικανικῆς παραλίας μεταξὺ τῆς πόλεως Τάντσας καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Σέτα. Τὸ ὑποθαλάσσιον τμῆμα θὰ ἔχῃ μῆκος 9 μιλλιων. Τὸ μεγαλείτερον βάθος τῆς θαλάσσης τοῦ στενοῦ εἶνε 3,000 ποδῶν· ἡ σύριγξ δὲ θὰ εὑρίσκεται εἰς βάθος 3,300. Οἱ 300 πόδες θ' ἀφεθῶσιν ὡς διαχώρισμα ἀπὸ τοῦ θόλου τῆς σύριγγος μέχρι τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης. Τὰ ἔξοδα προϋπολογίσθησαν εἰς 4 ἑκατομμ. λιρ. στερλινῶν. Διὰ τῆς σύριγγος ταύτης καὶ διὰ τῆς ἑτέρας, ἥτις θὰ ἑνώσῃ τὸ Δοῦβρον μετὰ τοῦ Καλαί, θὰ δύναταί τις διὰ ξηρᾶς νὰ μεταβαίνῃ ἐκ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀφρικῆς.

〰 Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπεδέξατο σχέδιον ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης *Φεσσάρας* ἐν Ἀλγερίᾳ. Πᾶσα ἡ ὑπὸ τῆς λίμνης κατεχομένη ἔκτασις, περιλαμβάνουσα περίπου 4,000 ἑκτάρ., θὰ μεταβληθῇ εἰς δάσος *εὐκαλύπτων*. Γνωστὸν δ' ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ καθιστᾷ ὑγιεινὸν τὸ κλίμα ἑνὸς τόπου τριχῶς· 1) διὰ μηχανικῶν τρόπων, ἅτε ἐμποδίζον τὴν διάδοσιν τῶν μιασμάτων, 2) ἀπορροφῶν πολλάκις ἐν διαστήματι 24 ὡρῶν τόσον ὕδωρ, ὅσον εἶνε τὸ βάρος τοῦ ὕδατος ὅπερ περιέχει, 3) διαχέον ἀντὶ λοιμωδῶν μιασμάτων ἀρωματικὴν εὐωδίαν. Αἱ ὑγιειναὶ ἰδιότητες τοῦ δένδρου τούτου πολλαχοῦ κατεδείχθησαν· ἰδίᾳ δὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῆς βελτιώσεως τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως τῶν τόπων κατέδειξαν αἱ φυτεῖαι τοῦ εὐκαλύπτου ἐν Ἀλγερίᾳ, ἐν Κορσικῇ, ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Βὰρ (Γαλλίᾳ) καὶ ἐν Μεξικῷ. Εἰς τὰς τοιαύτας φυτείας τέλος ἀποδίδουσι τὴν ἐξάλειψιν τῶν φθοροποιῶν πυρετῶν ἐν Αὐστραλίᾳ.

〰 Ἡ τελευταία ἐπίσημος στατιστικὴ τῆς Φιλανδίας, ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν Ἑλσιγκφὸρς (πρωτευούσῃ τῆς Φιλανδίας), σὺν ἄλλοις περιέχει καὶ λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῶν τυφλῶν τῆς Φιλανδίας κατὰ τὸ 1873. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκεῖ τυφλῶν ὑπερβαίνει τὸν ἀριθμὸν τῶν τυφλῶν πάσης ἄλλης χώρας· προέρχεται δὲ τὸ πάθημα τοῦτο ἕνεκα τοῦ καπνοῦ, ὅστις δι' ἔλλειψιν καπνοδόχων πληροῖ τὰς καλύβας τῶν κατοίκων. Ἐν Νορβεγίᾳ, ἐπὶ παραδείγματος, ἔνθα ὑπάρχουσι πολλοὶ τυφλοὶ ἕνεκα τῆς αὐτῆς ἀφορμῆς, ὁ ἀριθμὸς τῶν τυφλῶν εἶναι 13,6 ἐπὶ 70,000 κατοίκων, ἐν Φιλανδίᾳ δὲ 21,4.

Ἡ Ἰσλανδία ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν. Ἐν αὐτῇ τῷ 1870 ὑπῆρχον 26 τυφλοὶ ἐπὶ 10,000 κατοίκων. Ἐν Φινλανδίᾳ ἐπὶ 3,312 τυφλῶν 207 ἢ 6,2 ἐπὶ τοῖς 100 εἶνε ἐκ γενετῆς τυφλοί, οἱ λοιποὶ δ' ἔπαθον ἐκ τοῦ προμνημονευθέντος αἰτίου, ὅπερ ὅμως ὁσημέραι ἐκλείπει διὰ τῆς σχετικῆς εὐζωΐας τῶν κατοίκων, ἣν ἐπιφέρει ἡ πρόοδος τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν σιδηροδρόμων.

〰 Ἐπειδὴ πολλὰ ἀνέκδοτα ἐδημοσιεύθησαν κατ' αὐτὰς περὶ τοῦ ἄρτι ἀποθανόντος βασιλέως τῆς Ἰταλίας, γράφει ὁ «Τηλέγραφος», ἀναγράφομεν καὶ τὸ ἑπόμενον λίαν χαρακτηριστικόν·

Ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ἀπῆλθεν ἡμέραν τινὰ ἐπὶ θήραν, κατὰ τὸ σύνηθες, ἄνευ ἄλλων συντρόφων, εἰμὴ τῶν δύω κυνηγετικῶν κυνῶν του·

καθ' ὁδὸν δὲ συναντήσας χωρικόν, ἠρώτησεν αὐτόν, ἐὰν ἦτο εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν τύχην του· ὁ χωρικὸς ἀπήντησε τῇ Α. Μ. ὅτι τὰ πάντα ἔβαινον κατ' εὐχήν, ἐκτὸς τῆς καταστροφῆς, ἣν τῷ ἐπροξένει ἀχρεία τις ἀλώπηξ.

Καὶ ἡ ἀλώπηξ αὐτὴ ποῦ εἶναι ; ἠρώτησεν ὁ βασιλεύς. Ὁ χωρικὸς τῷ ὑπέδειξε τὸ ἐγγὺς δάσος.—Ἔχει καλῶς, λέγει ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουήλ, θὰ σοὶ τὴν φέρω φονευμένην πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου.

Μὲ ὅλον τὸ σέβας πρὸς τὴν Γ. Μεγαλειότητα, ἀπήντησεν ὁ χωρικὸς μετὰ ὑπομειδιάματος δυσπιστίας, θὰ προτείνω Λύτῳ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δέκα φράγκα ὡς ἀμοιβήν.

— Δέχομαι ! ἀπήντησεν ὁ ἐπιφανὴς κυνηγός.

Τὴν αὐτὴν δὲ ἑσπέραν ἔφερε τὴν ἀλώπεκα φονευμένην πρὸς τὸν χωρικόν, παρ' οὗ ἔλαβε προθύμως τὰ δέκα φράγκα.

Τὸ συμβὰν τοῦτο πολὺ διεσκέδασε τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουήλ, ὅστις ὁσάκις διηγεῖτο αὐτό, ἔλεγε πάντοτε γελῶν· «Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ καθ' ὅλην τὴν ζωήν μου, καθ' ἣν ἐκέρδησα τὰ πρὸς τὸ ζῆν.»

〰 Ἐν Μασσαλίᾳ ἐγένετο ἐσχάτως τὸ ἑπόμενον περίεργον πείραμα· Καθ' ἑσπέραν ἐπὶ ἕνα διαρκῶς μῆνα εἷς ἀλέκτωρ ἀπεσπᾶτο τοῦ ὀρνιθῶνός του καὶ ἐτίθετο εἰς δωμάτιόν τι, ἔνθα διετάττετο νὰ κοίηται καθ' ὅλην τὴν νύκτα μικρά τις ποσότης καπνοῦ (νικοτιανῆς). Ὁ ἀλέκτωρ διέμενεν εἰς τὸ καπνιζόμενον δωμάτιον μέχρι τῆς πρωΐας. Ταὐτοχρόνως ἕτερος ἀλέκτωρ τῆς αὐτῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἰδίου εἴδους ἀφέθη μετ' ὀρνίθων τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀρνιθῶνος τοῦ πρώτου ἀλέκτορος. Μετὰ ἕνα μῆνα αἱ ὄρνιθες τοῦ πρώτου ἀλέκτορος ἔτεκον 48 ὠά. Ἐκ τούτων τὰ μὲν 16 δὲν ἐγονοποιήθησαν, τὰ δὲ 32 ἐξεκολάφθησαν. Ἐκ τῶν 32, τὰ 9 ἀπέθανον κατὰ τὴν πρώτην των ζωοκομίαν. Ἐπὶ δὲ τῶν τεχθέντων ὠῶν ὑπὸ τῶν ὀρνίθων τοῦ δευτέρου ἀλέκτορος δὲν παρετηρήθησαν εἰμὴ μόνον 1 ὠὸν εἰς τὰ 12 μὴ γονιμοποιηθέν, ἤτοι ἐπὶ τῶν 48 μόνον 4. Ἀπὸ δὲ 32 ἐκκολαφθέντων νεοσσῶν δὲν ἀπέθανον εἰμὴ μόνον 4 κατὰ τὴν πρώτην των ζωοκομίαν. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἀλεκτόρων τὰ τέκνα ἀνεμίχθησαν, εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τεθέντα αὐλήν, πρὸς διάκρισιν δὲ ἐτέθη τεμάχιον ἐξ ἐρυθρᾶς τσόχας εἰς τὸν πόδα ἑκάστου ὀρνιθίου, γεννηθέντος ἐκ τῶν ὠῶν τοῦ ὑποβληθέντος εἰς καπνισμένον δωμάτιον ἀλέκτορος. Πάντα ταῦτα ἀνετρέφοντο διὰ τῶν αὐτῶν φροντίδων, ἐλάμβανον τὴν αὐτὴν τροφὴν καὶ ἐκοιμῶντο εἰς τὸν αὐτὸν ὀρνιθῶνα. Παρετηρήθη μετ' ὀλίγον, ὅτι ἐν ᾧ τὰ ὀρνίθια τοῦ ἀλέκτορος τοῦ ἀφεθέντος ἐλευθέρου ἦσαν πλήρη εὐρωστίας καὶ ὑγιείας, τοὐναντίον τὰ τοῦ ὑπὸ τὸν καπνὸν τεθέντος ἀλέκτορος ἦσαν κατώτερα καὶ κατ' ὄγκον καὶ κατὰ βάρος, ἦσαν ἄνευ ῥώμης καὶ ἐμψυχώσεως, καὶ δὲν εἶχον τὸ λεῖον ἐκεῖνο καὶ στιλπνὸν ἐπὶ τῶν πτερῶν των, ὡς εἶχον καὶ τὰ ἄλλα. Καὶ τοῦτο μὲν περὶ τῶν τέκνων τοῦ καπνίσαντος οὕτως εἰπεῖν ἀλέκτορος. Ἔλθωμεν καὶ εἰς τοῦτον. Ὁ ἀλέκτωρ οὗτος ἔχασεν ὅλην τὴν ζωηρότητά του, καθ' ἑκάστην ὑπὸ τοῦ συντρόφου του ἐτύπτετο εἰς τὴν αὐλήν, ἐπὶ τέλους δ' ἔζη μεμονωμένος εἰς μίαν γωνίαν, περιφρονούμενος ὑπὸ τῶν ὀρνίθων.

〰 Ὁ κ. Ν. Δραγούμης διηγεῖται ἐν ταῖς «Ἱστορικαῖς ἀναμνήσεσιν» αὐτοῦ τὸ ἑπόμενον κωμικὸν ἐπεισόδιον τῆς ἐν Τροιζῆνι ἐθνικῆς Συνελεύσεως· «Ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1827 ἔτους ὁ κλῆρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ παρεδρεύων εἰς τὰ συμβούλια τοῦ κράτους καὶ μαχόμενος, ἀπένειμεν ἀξιολογωτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα. Ζῶσιν εἰσέτι εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὰ μακάρια ὀνόματα καὶ τοῦ πρωτοτάστου τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Παλαιῶν Πατρῶν, καὶ τοῦ προσενεγκόντος ἑαυτὸν ἐν Μεσολογγίῳ ἑκούσιον ὁλοκαύτωμα ἐπισκόπου Ῥωγῶν, καὶ τοῦ ἡρωϊκῶς πεσόντος ἀρχιμανδρίτου Δικαίου, καὶ τοῦ ἡρωϊκωτέρου Διάκου, καὶ τοῦ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, καὶ τοῦ Μεθώνης Γρηγορίου, καὶ τοῦ Ἄρτης Πορφυρίου, καὶ τοῦ Παρναξίας Ἱεροθέου, καὶ τοῦ Βρεσθένης Θεοδωρήτου καὶ ἄλλων. Εἰς τὸν τοιοῦτον καὶ τοσαῦτα πράξαντα κλῆρον, ἡ Συνέλευσις τῆς Τροιζῆνος ἀπηγόρευσε πᾶσαν μετοχὴν εἰς τὰ δημόσια, ἀνάρμοστον νομίσασα εἰς τοὺς στρατευομένους τῷ Χριστῷ νὰ ἐμπλέκωνται ταῖς πραγματείαις τοῦ βίου.

Ἀλλὰ τοιαύτη, φαίνεται, δὲν ἦτο καὶ τινος τῶν ἐν τῇ Συνελεύσει κληρικῶν ἡ γνώμη· διότι ἐγερθεὶς ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ τοῦ ἐπικειμένου ἐξοστρακισμοῦ. Μόλις ὅμως ἀνεφώνησεν «Ἀκούσατε κύριοι !» καὶ συστείλας τὰ χείλη περιέφερε τὸ βλέμμα ἀμήχανον.

— Λέγε, ἅγιε ἀρχιμανδρίτα, ἀνέκραξαν ἀνυπομόνως οἱ πληρεξούσιοι, λέγε !

Ἀλλ' ὁ σεβάσμιος ἀρχιμανδρίτης ἵστατο ἄναυδος.

— Λέγε ! ἐπανέλαβον καὶ δεύτερον.

Καὶ ὁ ἐξ Ἄνδρου παγωνίας, ὁ κώδωνος μὲν ἔχων προσηγορίαν, ὑπόβραχυνον δὲ τὸν λάρυγγα, ὑποτραυλίσας μετά τινα ἔτι σιωπήν, «Ἐλησμόνησα τί εἶχα νὰ σᾶς εἰπῶ», ἐπεδόθη εἰς ἄκρατον γέλωτα.

Καὶ ὡς δι' ἠλεκτρισμοῦ ὁ γέλως διεδόθη εἰς πάντας τοὺς περιεστῶτας, καὶ τοσούτῳ βροντωδῶς ἀντήχει ἀνὰ τὸν κῆπον καὶ πέριξ αὐτοῦ, ὥστε ὁ πρόεδρος ἠναγκάσθη ν' ἀπολύσῃ τὴν συνεδρίασιν.»

Ἐμ. Ἀναγνωστης.

Τὸ κήρυγμα τοῦ Μωάμεθ ἐκλήθη Ἰσλάμ, ὅ ἐστιν ἀφοσίωσις, οἱ δὲ ὀπαδοὶ αὐτοῦ Μοσλεμὰν ἢ μουσουλμάνοι (τῷ Θεῷ ἀφοσιωμένοι).

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΝΔΗΣΙΟΥ, 14.